STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04739

GEKLIBENE MAYSE'LEKH

Multatuli

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

געליבענע מעשה'לעך

פון

מאָלטאַטאָלי.

אַרויסגעגעבען פון א. גאלוב.

לאָנדאָן,
1908

„פריע אַרבייטער וועלט" דרוקעריי, 20, סמיטה סטריט, סטעפּני, א.

אינהאלט־פערצייכנונג:

1) פֿאָרוואָרט 5

2) דער טהעאַטער מענעדושער 11

3) הייך לעבען 13

4) אַ מעשה׳לע פֿון דער אויטאָריטעט 16

5) נאָך אַ מעשה׳לע פֿון דער אויטאָריטעט . . . 17

6) וויסען איז אַ זינד 20

7) דער פֿאָטער און דאָס קינד 23

8) השגחה 23

9) דער גלויבען 24

10) קראַטעם דער צווייטער 25

11) אונמאָראַליש 27

12) כבוד אב ואם 28

13) מנהגים 29

14) אַ געשפּרעך מיט יאַפּאַנער 36

15) דער בריקעל 57

16) ברעזאָם 58

17) ציוויליזאַציאָן 60

18) דריי. 62

19) נים אין דער פּראָגראַם 62

20) שנעה־בערען אין איטאַליען 63

21) געקליבענע געדאַנקען 64

פֿארוואָרט.

אין די שריפֿטען מולטאַטולי׳ס טרעפֿען מיר זיך מיט אַ מערקווירדיגע ערשיינונג: דאַכט זיך, די כונה, די געדאַנקען זיינען פֿאַר אונז גאָר אַלטע בעקאַנטע, — מיר האָבען זיי שוין אַמאָל טויזענד געהערט און אַליין איבערגע׳חזר׳ט, מיר האָבען שוין קוים ערוואַר-טעט, אַז מען זאָל זיי קענען אַנדערש אַרויסזאָגען, ווי מען האָט זיי שוין אַרויסגעזאָגט, און דאָך... לייענענדיג מולטאַטולי, ווערען מיר ערשטוינט ערפֿאַהרענדיג, דאָס די-זעלביגע געדאַנקען קענען אונז פֿאָרגעטראָגען ווערען אין גאָר אַ שפּאָגעל-נייער געשטאַלט, — און דאָס מערקווירדיגסטע דאַביי איז, דאָס זיי פֿערבלייבען שוין אויף אימער שפּאָגעל-ניי, זיי ווערען מעהר ניט אָבגעבלאַנקט און בעהאַלטען רק דיזעלביגע פֿרישקייט און מונטערקייט ווי אָקאָרשט געבאָרענע.

עפּעס אַ נשמה האָט ער אין זיי אַריינגעהויכט, וועלכע קען קיינמאָל ניט אויסגעשאַלט ווערען... די געדאַנקען זיינען שוין כמעט ווי אויסגעניקעט געוואָרען אין אונזער מוח; זיי האָבען זיך פֿאַנאַנדערגעשוואומען און צונויפֿגעגאָסען זיך מיט דער אַלטעגליכער שטימונג; מיר וואָלטען זיי באַלד ניט דערקענט, — און אָט האָט ער זיי אָנגעטהאָן הויט און ביין, געמאַכט זיי פֿאַר אַ קערפּערליכע ערשיינונג: ממש דעם אויג ניט אַראָבצורייסען פֿון זייער פֿריש-יונגען אויסזעהן!

עפּעס אַריינגעלייגט האָט ער אין זיי, וואָס גיט זיי צו אַ בעזונדער׳ן חן; עס מאַכט אויף אונז דעם איינדרוק, אַקוראַט ווי מיר וואָלטען צוזאַמען מיט דעם פּאָעט פֿון דאָס-ניי זיי ענטדעקען... אָט דאָס איז די קונסט פֿון פּאָעטישער דאַרשטעלונג!

מיר ווּלען פֿערזוכען אין געוועהנליכער און איינפֿאַכער פֿאָרם צונויפֿצונעמען די-זעלביגע געדאַנקען, כדי צו געבען דעם לעזער די מעגליכקייט צו בעוואונדער׳ן די קינסטליכע אַרט פֿון זייער פֿערבילדליכונג.

ווען איהר האָט זיך בעגעגנט מיט אַן ערהאַבענעם גליק, אָדער מיט אַ שרעקליכען אונגליק; ווען אייער האַרץ איז דורכגעשטורעמט פֿון אַ מעכטיגען געפֿיהל; ווען דאָס לעבען האָט אייך אויסגעקליבען צו דעם געפֿעס, וועלכעס עס וויל אָנפֿילען מיט פֿריידען און ליידען; ווען דאָס וואַהרע, הייליגע, ריין-מענשליכע האָט אָנגעהויבען צו ריידען דורך אייך, — דערוויטערט אייך, אַנטלויפֿט פֿון דעם פּובליקום! ער איז ניט קיין מיטפֿיהלענדער, ער ווערט ניט מיטגעריסען פֿון דער וואַלע, וואָס האָט אייך אָנגעכאַפּט, — ער איז בלויז אַ צושויער, וואָס וויל מאַכען נאָמיץ פֿון אייער נאָמען און אַדרעס, מיט דער נייגיריגקייט פֿון אַ מאַלפּע וועט ער נאָכקוקען די תנועות און מינעס, וועלכע איהר וועט מאַכען, כדי זיי נאָכדעם נאָכצומאַכען; ער וועט זיך צו האָרכען צו דעם געשריי, וועלכען אייער קעהל האָט אַרויסגעלאָזט, אונבעוואוסט פֿאַר אייך אַליין, ווען איהר זייט געוועזען אין העכסטע גראַד פֿון אויפֿרעגונג, כדי איהם נאָכדעם נאָכצוקווייטשען... אַן אַקטיאָר זאָלט איהר פֿאַר איהם [illegible], און ער וועט אייך בעווייזען אַ חסד און — פּאַטשען בראַוואָ! ער וויל זיך פֿאַמאַ-קזיען מיט אייערע פֿריידען און ליידען, דען ער האָט מורא זיי אַליין צו ערלעבען; ער וויל

אַבלעקען דעם שוים פון אייערע געפיהלען, דען עס געלוסט זיך איהם פאָרט זייער טעם צו פערזוכען, שפּאָרעוודיג וויל ער לעבען, ביליג זאָל עס איהם קאָסטען!... און ווען זיי קליין הערצעלע איז פול געוואָרען, זיין פלאַכע נשמה'לע האָט זיך בעדעקט מיט דעם טו פון אייערע געפיהלען, דאַן פיהלט ער זיך געזעטיגט, און ער דערמאָהנט זיך אָן זיין וואַהרע נאַטור, — די נאַטור פון אַ געשעפטס-מאַן, — עס ערוואַכט אין איהם דער פראָפיטען-מאַכער, און ער פערזוכט אייך צו דינגען, אום פאָרצושטעלען אייך דעם „הויכגעשעצטען" פּובליקום ווי זיין אַנטיקעל!

אין דער מעשה'לע „הויך לעבען" מאַכען מיר נאָך אַמאָל בעקאַנטשאַפט מיט דעם „הויכגעשעצטען" פּובליקום. פון וועמען בעשטעהט ער? פון ניעדעריגע נפשות'לעך, וועלכע קלייבען נחת דערפון, וואָס זיי לעבען אונטען, טיעף אין די בלאָטעס, זיי קענען זיך זאַט אָנפרעסען, וואָס דאַרפען זיי מעהר? „האָניג האָסט דו אויבען?"—דאָס איז דער צינישער ענטפער, וואָס זיי גיעבען דעם חבר, וועלכער האָט זיך אַרויפגעהויבען אין דער הויך און רופט זיי אַהין, פון וואַנען מען קען אויף אַלצדינג אַראָבקוקען און בעגרייפען די הערליכקייט פון דער וועלט. און מיט קלוגע מינעס פון זאַטע בעל הבתים'לעך שפּאָטען זיי: „וואָס? דער הויך לעבענדער דאַרף דען ניט עסען? גישקשה, ער וועט נאָך צו אונז קומען!" און ווייל דער הויך לעבענדער דאַרף אויך עסען, שליסען זיי דערפון, דאָס זייער איינציגע אויפגאַבע איז צו פרעסען!

אָבער הויך לעבען אין דער לופטען חייסט אין דער לופטען הייגען, — און דאָס איז אויך קיין פלאַן ניט! דער נצחון פון די, וואָס פויזען אויף דר'ערד, שטאַמט מאַקע דערפון, וואָס אַ שטיקעל אמת איז פאָרט ביי זיי פאַרהאַן; מען קאָן ניט יוצא זיין מיט אָנקוקען די פריידען פון לעבען, מען מוז זיי אויך געניסען! אויך אין דער הויך מוז מען אַ פעסטען באָדען פאַסען, און אַזאַ פעסטער באָדען אין דער הויך איז אַ באַרג...

בעת ווען דער שוועבענדער אין דער לופטען מוז נאָך אַלע אָנשטריינגונגען מיעד און מאַט ווערען, און אָנהויבען צו זינקען, און ענדליך אַרונטערפאַלען אויף דעם שאָכסע-וועג, וואו די עזעלשע קאָפּיטעס וועלען איהם צו מזיק'ן ביז אויף טויט, וועט יענער, וועלכער וועט זיך אויפבויען אַ וואוינונג אויף די בערג, אי זיך זעטיגען מיט דעם האָניג, וואָס די בלו מען וועלען איהם אַנטקעגען טראָגען, אי זיך דערקוויקען מיט דער פראַכט, וועלכע ערשיינט איינעם, וואָס קוקט פון אויבען אַראָב; דען איינציג און איבערטראָפען איז די פרייד אַלץ מיט איין און איינציגען בליק אַרומצונעהמען!... און קיין עזעל וועט איהם ניט קענען דערגרייכען!...

אַזעלכע אומפאַסענדע בליקען פון הויכען באַרג גיט מולטאַטולי אין אַלע זיינע מעשה'לעך און משלים. מיט'ן ערשטען קוק דערקענט ער, אַז ניט אַלע, וואָס גראָבען זיך אונטען אין שמוץ, זיינען גלייך: עס זיינען דאָ מעכטיגע און שוואַכע, זאַטע און הונגעריגע, הערשער און בעהערשטע; עס גילט נאָר אויטאָריטעטען און געהאָרכזאַמקייט צו זיי. זיין טיעפער קוק דרינגט דורך ווייטער, און ער דערזעהט, אַז זיי אַלע שעפּען זייער קראַפט פון איין העכסטער אויטאָריטעט, וועלכע האָט פערשפּרייט איהר שוואַרצען פליגעל איבער'ן גאַנצען לעבען, — פון דער גאָטהייט. „יעדע מאַכט קומט פון גאָט; ווער עס וויל האָבען מאַכט, מוז ערפינדען אַ גאָט". מען סטראַשעט די מענשען מיט יסורים, וואָס דער גרויזאַמער גאָט וועט אָנטהאָן די „זינדיגע" אין גיהנום, ווי די נ'אַם סטראַשעט די צו איהר אָנפערטרויטע פיצע ך מיט'ן שוואַרצען הונד, כדי זיי צו האַמעווען, און אָקוראַט ווי די קינדער זיינען שיער

יט משוגע געוואָרען פון מורא פאַר'ן שוואַרצען הונד, אַזוי זענען די מענשען אַראָב פון זינען מחמת יראת שמים, און וואָס איז גאָט? גאָט איז דער „גאָרנישט", וואָס האָט געקראָגען אַ נאָמען. אָט די „גאָרנישטען", וואָס קריגען נעמען, זיינען די גרעסטע פיינגער פון'ם מענשליכען געהירן, דער לעערער רוים שרעקט, און דער לעערער רוים, וואָס האָט געקראָגען אַ נאָמען און געוואָרען צום וואָרט, וואַרפט אויף'ן מענשען אַזאַ אימה, וואָס לאָזט איהם ניט קומען צו זיך, מיט וואָס ווערט ט ה ו ג אַ ט ע ר איינגעהאַלטען אין דער היים ביים פאָטער, צו בלייבען אָן אייביגע שקלאַפין, אָן אייביגע קיה-מויד? מיט דעם וואָרט: „וויסען איז אַ זינד!" וואָס איז זינד? ניכטס! זי איז דער שרעק, וואָס האָט אָנגענומען די געשטאַלט פון אַ וואָרט... און וואָס לעערער און דערפאַר אויך אונפערשטענדיגער איז דער בעגריף, אַלץ אַ גרעסערער כשוף שטעקט אין איהם.

אבשר'ע בהמה'לע איז זי געווען, די טהוגאַטער; טריי און עהרליך פלעגט זי ערפילען איהרע פליכטען; ביז'ן לעצטען טראָפּען פלעגט זי אויסמעלקען, כדי דאָס פעטע זאָל ניט אַניוועק גיין אין די אייטערס, עס האָט איהר פון דער היים ניט געצויגען, זי האָט נאָך ניכטס געגאַרט, דען פון קיין זאַך האָט זי ניט געוואוסט. איהר עהרליכקייט האָט זיך געשטיצט אויף איהר אונוויסענהייט, און איהר פליכט-טרייהייט אויף איהר טעמפּקייט.

די זיהן אָבער, פערקעהרט, זיינען געווען גרייסע פוילענצער און זעהר נאַכלעסיג אין ערפילונג פון זייער טאַטענס מצוות; עס האָט זיי גאָר אין גאַנצען געפעהלט די קנעכטישע טוגענדען, וועלכע האָבען געציערט די טהוגאַטער. זיי האָבען קיין זיין-פלייש ניט געהאַט, זיי האָבען ניט געקענט רוהען אונטער'ן טאַטענס דאַך; עס האָט יעדערן געצויגען נאָך זיין אייגענעם בערוף, עס האָט יעדערן געגלוסט זיך אָן אייגענעם ציעל אין לעבען.

דאָ האָבען מיר צווייערליי מענשען-טיפּען, — אַ קנעכטישען און אַ פרייהייטליבען, — מיט צווייערליי מאָראַלען, וואָס איינע איז דער היפך פון דער אַנדערער. און די נפקא-מנה צווישען זיי ביידען איז די, וואָס זי, די טאָכטער, האָט ג ע ג ל ו י ב ט, און זיי, די זיהן, האָבען ג ע ו ו א ו ס ט.

דער גלויבען פערקנעכטעט, ער מאַכט דעם מענטשיגסטען שוואַך. אָט געהט אַ וואַנדערער, בעלאַדען פון אונגעהיידע רייכטימער, בעשיצט פון בעוואָפענטע מחנות, קיין חיל קען איהם ניט בייקומען, — און בייגעקומען האָט איהם דער גלויבען! ווי אַ שטריק האָט ער זיך ארומגעדרינגעלט ארום זיין האַלז און איהם געפאַנגען אין פּלען. ווי איז דאָס געשעהען? אונבעגרייפליך! ווי האָט זיך דער רויבער צו איהם צוגעגנב'עט מיט'ן שטריק פון גלויבען? וואו איז די וואַך אַהינגעקומען? ער האָט איהם צוגעוואָרפען אַ וואָרט פון גלויבען, וועלכער האָט פערפינסטערט זיין מוח, פערשלונגען די קראַפט פון זיין שכל... דער גלויבען איז דער אָבגרונד פאַר'ן שכל!

וואו דער גלויבען קומט מיט זיין אונזיניגקייט, טאָר דער שכל ניט אריינמישען זיך מיט זיין לאָגיק, האָט איהר ניט געהערט דעם טרייסטפולען צוזאָג פון אויבערשטענס השגחה? ער זאָרגט פאַר יעדע פייגעלע, ער גרייט פאַר זיהר אָן אַ ווערעמעל. און מיט איהר געזאַנג לויבט זי גאָט ברוך הוא,,, ווי שעהן די וועלט איז איינגעאָרדענט! „און דאָס ווערעמעל, וואָס ווערט פון דער פייגעלע פערשלונגען, גיט דען אויך אַ לויב דעם אויבערשטענס השגחה?" — פרעגט דער אונפערטיגער שכל פון אונשולדיגען קינד. דאָס קינד ווייסט ניט, אַז אַזוי טאָר מען ניט פרעגען, — דער טאַטע ווייס אָבער, אַז וואו גלויבען, איז קיין קשיות ניטאָ!

און אָט פֿון דער קוועלע פֿון דער שכל - פֿערפֿינסטערונג שטאַמט אויך די מאַכט פֿון דער אידישער הערשאַפֿט. דער ניכטיגער זוהן פֿון מעכטיגען קראַטעס וויל בעשטייגען דעם פֿאָטערס שטוהל, ער וויל ווערען אַ יורש. דאָס פֿאָלק אָבער וויל איהם ניט אָנערקענען, עס איז נאָך נאַטירליך און נאַאיוו און פֿערשטעהט ניט דעם סוד פֿון ירושה. מאַכט קען מען נאָר בעזיצען, אָבער ניט ירש׳נען; אַ מעכטיגען׳ס שטוהל הייסט אייגפֿאַך שטוהל, אָבער ניט טראָהן, און זיין הייזעל, וואו ער וואוינט, איז נאָך אַן אייגפֿאַך הייזעל, און קיין פּאַלאַץ. אָבער עפּעס אַן אַלטע באָבע האָט געזעהן, ווי ביי׳ם געבאָרען ווערען פֿון קראַטעס׳עס זיהנדעל האָט אַ טראָפּען זאַלב פֿון קראַטעס׳עס דעם גרויסען׳ס קאָפּ אַראָבגעשפּריצט אויף קראַטעס׳עס דעם קליינעם׳ס קעפּעל, און דערפֿאַר איז ער אַ געזאַלבטער, און אַ געזאַלבטען, דרינגט די באָבע, דאַרף מען פֿאָלגען. די מאַכט פֿון פֿאָטער איז צו איהם אַריבערגעגאַנגען, כאָטש זי איז אין איהם ניט קענטיג. פֿאַר וואָס? פֿאַר דאָס! קיינער פֿערשטעהט עס ניט, אָבער אַלע בעגרייפֿען עס, אום וואָס עס האַנדעלט זיך: די זאַלבונג איז אַ סוד, אַ געהיימניס, אַ הייליגונג, אַ קדושה. און מיט אַמאָל איז פֿון שטוהל געוואָרען אַ טראָהן און פֿון הייזעל אַ פּאַלאַץ, און פֿון קלאָגעדיגען מפּל אַ מעכטיגער קעניג! און געה האָב טענות — עס איז אומזיסט! דאָ ראַנגעלט זיך דער שכל מיט׳ן גלויבען, — און אַנטקעגען גלויבען גילטען קיינע בעווייזע!

אויך אַזאַ מין זאַלבונג און שמירונג איז נויטיג, אום צו קריגען ווענען עס איז מיט׳ן טיטעל: „מאָראַלישער מענש". ווען דער סאַמאָיעד שמירט מיט שטינקעדעם פֿעט זיין קערפּער — שמירט דער „ציוויליזירטער" מענש מיט שטינקענדע מוסר - אייל זיין נשמה, און טהוט ער עס ניט — פֿיהרט ער זיך ניט לויט די מנהגים, ער איז מבזה די זיטען! אַזאַ איינער איז ניט לייטען גלייך און רייצט אויף זיך אָן זיינע מיט-מענשען; אַזאַ מאַן פֿערדיענט כשר, אַז די סאַמאָיעדישע חברה מיט זייער שאַמאַן בראש זאָל פֿון איהם צונעהמען די פֿון איהם געפֿאַנגענע ים-פֿיש און לאָזען איהם פֿערהונגערן, און אַז די „ציוויליזירטע" געזעלשאַפֿט מיט איהרע גלחים און חכמים אַן דער שפּיצע זאָל איהם אַרויסשטויסען פֿון איהרע רייהען און אויסהונגערן איהם מיט קאַזיאָנע קעסט אין די געפֿענגניסען; און סיי די ווילדע חברה און סיי די געבילדעטע געזעלשאַפֿט האָבען איין נאָמען צו שטעמפּלען דעם דאָזיגען מאַן: אונזיטליכער, אונמאָראַלישער, פֿערברעכערישער מענש! און ווען די „עזות-פּנים׳ער" ווען דערמיט זיך ניט בענוגענען און דער איינער וועט זיך נעהמען רייבען מיט שמעקעדיגע זייף און דער אַנדערער זיך אויסציערען מיט שעהנע, וואַהרע און איידעלע אידעען, אָה, דאַן... קומט זיי שמיין, זיי זייגען ווערטה, מען זאָל זיי ושינדען די פֿעל! דער רעבעלישער סאַמאָיעד ווערט געשמיסען, אויף דעם פּראָסט-פּשוט׳ן אופֿן מיט די פֿלוס-פֿעדערן פֿון דעם ים-הונד, איבער יענעם חלק פֿון מענשליכען קערפּער, וועלכער דיענט אויך צו אַנדערע צוועקען; און דער רעבעל אין דער ציוויליזירטער געזעלשאַפֿט ווערט געשמיסען אין אַביסעל אַ פֿערשטעלטער פֿאָרם, מיט אַזעלכע ריטער, וועלכע ווערען צוערשט אויסגעטריקענט אין פֿאַפּירענער געזעצליכקייט און טראָגען די נעמען פֿון פֿרייהייטען און רעכטען, און איבער אַזעלכע טיילען פֿון מענשליכען קערפּער, וועלכע זייגען פֿיעל צאַרט-פֿיהלענדער, איידער יענער בעריהמטער ביי די מאָראַליסטען קערפּער-טייל — איבער׳ן האַרצען און איבער די נשמה.

פֿאַר צושטערען די מנהגים, פֿאַר פֿערדאַרבען די זיטען קומט שמיין,—כשר׳ע, עכטע שמיין, אַ שפּאַס די מנהגים! די מנהגים זייגען הייליגטימער, און אויף זיי בעשטעהט די

וועלט... הערט אַקאָרשט, וואָס איז אַזוינס מנהגים, מילטאַטולי האָט געשריבען אַ געוואַלדיגען בעשולדיגונגס-אַקט געגען די מנהגים; שאַרף און גיפטיג, ווי די צייהנער פון אַ שלאַנג, בייסען זיינע ווערטער. זיין כעס איז ניט קיין געמאַכטער, ניט ספּעציעל אַרויסגערופען, כדי צו שרייבען אַן אַרטיקעל; מען דערקענט אָן איהם, אַז ער איז זייער פּערזענליך אַ דם-שונא, — זיי האָבען איהם אָנגעריהרט, זיי האָבען איהם וועה געטהאָן, און ער וועט זיך ניט בערוהיגען, ביז וואַנען ער וועט זיי ניט אויסראָטען.

צוויי הויפּט-בעשולדיגונגען שטעלט ער געגען זיי אַרויס: זייער גרויזאַמקייט, וועלכע שטייגט אַריבער די גרויזאַמקייט פון געזעץ. דער געזעץ גרייפט נאָר דעם מענשען אויסערליך אָן, ער שטראָפט פאַר געוויסע טהאַטען אונטער געוויסע בעדינגונגען — די מנהגים אָבער דערגרייכען ביז די נשמה, זיי שטעמפּלען מיט שאַנדע, זיי זיינען קיינמאָל ניט מוחל און פערפאָלגען ביז'ן קבר. זיי בעפעהלען אפילו דעם, וועלכער אַנערקענט זיי ניט; זיי צווינגען אָן פליכטען דעם יעניגען, וועלכער פערהאַסט זיי, געגען זיין אייגענעם ווילען.

די צווייטע בעשולדיגונג איז זייער אונגאַטירליכקייט: זיי שטעהן אין אַן איינביגען ווידערשפּרוך מיט די נאַטירליכע אינסטינקטען פון מענשען, אָקוראַט ווי זייער ספּעציאַליטעט וואָלט געווען די נאַטור צו רודף'ען. זיי רופען יענעם מענשען טוגענדהאַפט, וועלכער האָט זיך אַליין צובראָכען, און טוגענד יעדע אויסראָטונג פון אַ נאַטירליכען אינסטינקט. דער וועג פון טוגענדען איז אַ בלוטיגער וועג; זיי זיינען מערדער און צושטערער פון מענשליכען גוף און נשמה! טוגענד איז דער מנהג אין אונז...

די אַלע ביז אַהער אָנגעפיהרטע געדאַנקען קענען דיענען פאַר אַן איינלייטונג צו „דעם געשפּרעך מיט יאַפּאַנער". דער געשפּרעך קאָנצענטרירט אין זיך אַלע הויפּט-געדאַנקען פון מולטאַטולי'ס וועלט-אַנשויאונג. מיר וועלען זיך אָבהיטען צו ברייגען יעדערן בעזונדער,— דאָס וואָלט געווען אַ פערזינדיגונג געגען דעם לעזער, מיר וואָלטען איהם איבערגעפיהרט דאָס פערגניגען זיי צו געפינען אויף זייער פּאַסענדען פּלאַץ, וואו איינגעוויקעלט אין די פּעַ־ים פון אַ לעבעדיגען שמועס, געווינען זיי אַ בעזונדערע קראַפט און ווירציגקייט. מיר וועלען נאָר אַרויסהייבען דעם מיטעלפּונקט, און דאָס איז ווידער אַמאָל די אַטאַקע געגען די טוגענדען, זי גיט דעם אייגענטליכען קאָליער דעם גאַנצען געשפּרעך.

מולטאַטולי ווייסט ניט, וואָס טוגענד איז, אָבער דער פיעל קעפּיגער „מען", די מענשליכע כמאַדע ווייסט, דען זי בעשטימט, וואָס טוגענד זאָל הייסען...! אָט לאָמיר נעהמען די שטאַרק פּאַנאַנדער געשריענע טוגענד—די צניעות, די מיידעלשע כשר'קייט. צניעות איז נישטאָ, עקזיסטירט נאָר אַלס וואָרט, וואָס איז ווידער אַמאָל אַן המצאה'לע פון „מען", כדי צו פערשטעקען דעם ליגען פון דער חתונה.

חתונה איז אַן איינפאַכער אָבמאַך, אַ קאָנטראַקט, דורך וועלכען דער מאַן פערפליכטעט זיך צו ערנעהרען די קינדער פון דער פרוי, וועלכע איז פון איהם טראָגעדיג געוואָרען... גוט. וואָס נאָך מעהר? האָט „מען" דאָס אָבער פערשלייערט, אָנגעטאָהן אין אַ געהיימניס, חתונה איז אַ הייליגע פערבינדונג, די נשמות צוקושען זיך אין גאָטס נאָמען, און אַ מיידעל, וועלכע איז טראָגעדיג געוואָרען פון אַ מאַן, וועלכען זי ליעבט, אָהן אַ פערזיכערונג דורך אַ קאָנטראַקט, האָט בעגאַנגען ניט בלויז אַן אונפאָרזיכטיגקייט, נאָר אַ זינד, אַן אונטוגענד. „מען" פּסל'ט זי, ער וואַרפט אויף איהר אַרויף אַ פלוך, אַ קללה, אַן

אייביגע שאַנד. אַן איינפאַכע בעוואָרענונג פאַר בעטרוג, וועלכער איז גאַר ניט קיין נאַוויגע ביי קרעמער און צווישען קרעמער, האָט „מען“ געמאַכט צו אַ טוגענד, און די טוגענד האָט געבאָרען די אונטוגענד, וועלכע איז געוואָרען צו פיין און שמאַך פאַר די אונגליקליכע פרוי.

און יעדע נאַטירכליכע נייגונג האָט „מען“ אויסגעשריען אַלס „מוז“ און פליכט, און דער מענש, אַנשטאָט בעוועגט צו ווערען פון פרייעם שפיעל פון די נאַטור-קרעפטען אין איהם, האָט אָנגעהויבען נאָכצולויפען אויף אַ קייט ביי דער דעספאָטישער טוגענד. און פאַר אַלע אָבקומעגישען דאַרף בעלויגען דער „גאָר ניט“, וואָס איז געוואָרען צו גאָט, די מעכטיגע און די רייכע גיעבען די מאַסען אַן אָנווייז: אויף אַ יענזייטיגען קאַסירער, וועלכער דאַרף זיך מיט זיי אויסקוויטען. זיי האָבען אַרויסגעלאָזען אַ וואָרט, אין וועלכען „מען“ מוז גלויבען, אָבער זיי אַליין ברויכען ניט צו גלויבען. און די איינציגע, וועלכע האָבען פערשטאַנען דעם שווינדעל, זיינען די „פערקעהרט געבוירענע“, וועלכע ווערען גע׳רודף׳ט און געפייניגט פון דעם פיעל-פאַך בעשווינדעלטען עולם-גולם-קאָפּ — „מען“.

אַזא „פערקעהרט געבאָרענער“ איז אויך מולטאַטולי, וועלכער מאַכט ניט קיין סוד פון זיינע ענטדעקונגען איבער טוגענד, גאָט און אויטאָריטעט, און ניט ווייניג האָט ער געהאַט אויסצושטעהן פון דער אירדישער פערקערפערונג פון דער אויטאָריטעט — פון דער האָלענדישער רעגירונג. אָבער מולטאַטולי איז ניט פון די שוויגעדיגע, וואָס בלייבען אַן אַנטוואָרט שולדיג: ניט געשוינט האָט ער איהר מיט זיין שפיעז-אַרטיג שטעכענדער סאַטירע, און ניט איינמאָל, ריידענדיג איבער טוגענד, גאָט און אויטאָריטעט, האָט ער פערטשעפּעט די טוגענדהאַפטעסטע האָלענדישע רעגירונג בפרט, און דעם רויבגיעריגען קריסטליכען שטאַאַט איבערהויפּט.

פאַר אַ שלום-וואָרט צו זיינע מעשה׳לעך קען דיענען „די קריסטליכע ציוויליזאַציאָן“. זי ערשיינט אַלס איינער פון קאָפּ ביז די פיס בעוואָפענטער רויבערישער מוהר, וועלכער ברייננט צו דעם ווילדען די „פרעהליכע בשורה“, אַז די בעסטע איינריכטונג פון אַ קריסטליכען שטאַאַט איז די געפענגניס, און אַז דאָס גרעסטע גליק איז געטויטעט צו ווערען פון אַ ציוויליזירטען באַנדיט, — און דאָס הייסט טאַקי „שטאַרבען אַלס ציוויליזירטער מענש“ אָבער פריהער פאַר אַלץ, איידער ער גרייט זיך צום טויט, מוז דער ווילדער בעצאָהלען דעם קרעמעריש-קריסטליכען רויבער פאַר די ערליבניס צו האַנדלען מיט דעם קאַפע און צוקער, וואָס ער אַליין, דער ווילדער, האָט געפלאַנצט אין בעאַרבייט. „טהו אָן אַ צילינדער, וואָס וועט דיר פערברענען דיין קאָפּ, נעהם אָן דעם קריסטליכען גאָט און לאָז זיך שמייסען דריי מאָל אַ טאָג — און בעצאָהל פאַר׳ן צילינדער, פאַר׳ן גאָט, און פאַר די שמייץ מיט די פּראָדוקטען, וואָס דו בעקומסט פון דיין ווילדער מוטער-נאַטור, — אָט דאַמאָלס וועסט דו זוכה זיין... צו ווערען אַ קרבן פון דער קריסטליכער ציוויליזאַציאָן!“

פון די איניגע אויסגעצייכענטע מעשה׳לעך, וועלכע מיר גיעבען צום שלום, לאָזען מיר איבער דעם לעזער אַליין הנאה צו האָבען אָהן אונזער׳ן פירוש. דאָס ביכעלע קען איינמאָל, צווימאָל און דריימאָל איבערגעלעזען ווערען, און דער אינהאַלט זאָל אימער ווידער ערשיינען פאַר אונז לעבעדיג, ניי. דער געדאַנק איז פאָרגעשטעלט אין אַזא בילדליכער פאָרם, אַז ממש ער צאַפּעלט זיך פאַר אונזערע אויגען.

ב. ריווקין.

לאָנדאָן, מאַי, 1908

דער טהעאטער מענעדזשער.

אַ פֿיין פערפוצטער מאַן, מיט גילדערנע רינגען אויף די פֿינגער, האָט אַרומגעשפּאַצירט צופֿרידען ביי איינעם פֿון די דאָקס אין אַמסטערדאַם. אַראָבגעקומען אַהער איז ער „צוליעב געשעפֿט". וואָס פֿאַר אַ געשעפֿט, וועט איהר גלייך זעהן. פֿאַר איהם איז געגאַנגען אַ פֿרוי מיט אַ קינד. עס האָט זיך עפּעס געמאַכט און דאָס קינד איז אַריינגעפֿאַלען אין וואַסער. די מוטער האָט דערלאַנגט אַ קוויטש... איז נאָכגעשפּרונגען נאָך'ן קינד און האָט עס געראַטעוועט.

אַז דער געשעפֿטס־מאַן האָט עס דערזעהן, האָט ער אַרויסגענומען זיין נאָטיץ־ביכעל און האָט גענומען עפּעס פֿערצייכענען דאָרט.

עס ווערט אַ שמועס:

— מאַדאַם, קען איך פֿילייכט וויסען אייער נאָמען און אַדרעסע?

— מיין קינד, מיין קינד, איך האָב מיין קינד צוריק!

— זעהר גוט! אָבער קען איך אפֿשר וויסען...

— כ'האָב מיין קינד צוריק! — האָט ווידערהאָלט די מוטער, וועלכע האָט גאָר ניט געקענט פֿערשטעהן, ווי אַזוי מען קען מיט איהר ריידען וועגען עפּעס אַנדערש אויסער איהר קינד.

— מיט דער פֿרוי איז גאָרנישט צו מאַכען, — האָט דער נייגיריגער מאַן געמורמעלט אין זיך — הע, פֿריינד־לעבען, איהר קריגט אַ שעהנעם „לחיים" פֿון מיר, ווען איהר וועט מיר ביז מאָרגען אויסגעפֿינען דעם נאָמען און די אַדרעסע פֿון דער דאָזיגער דאַמע.

מיט די ווערטער האָט זיך דער פֿרעמדער געווענדעט צו איינעם פֿון די צושויער; און עס ווייזט אויס, אַז ער האָט דאָס מאָל געקראָגען צו וויסען, וואָס ער האָט געוואָלט וויסען. מחמת אויף מאָרגען האָט ער אָנגעקלאַפּט ביי דער גליקליכער מוטער אין טהיר.

און ס'ווערט ווידער אַ שמועס:

— מאַדאַם, כ'האָב געהאַט די עהרע, צו זיין דערביי, בשעת...

— אָה, איהר זייט געווען דערביי, מיין הערר? איהר האָט עס געזעהן? איך האָב גאָרנישט געזעהן, גאָרנישט געהערט, כ'בין נור געשפּרונגען...

— געוויס, ליעבע פּרוי. אָבער איך האָב געהערט.

— געהערט?

— יאַ, ליעבע פּרוי. כ'האָב געהערט, ווי איהר...

— געהערט? וואָס האָט איהר געהערט?

— כ'האָב געהערט, ווי איהר האָט אַ קוויטש געגעבען, ליעבע פּרוי, און איך קום, אייך פאָרצולעגען אַ שטעלע אין מיין טהעאַטער.

אָרעמע מוטער!

דער מאַן פון „געשעפטען" איז געווען אַ טהעאַטער מענעדזשער, וואָס זוכט נייע „סטאַרס", נייע בעריהמטע שוישפּילער. זיין נאָמען איז פּובליקום.

הויך לעבען.

I.

הויך, הויך אין דער לופטען איז געפלויגען א שמעטערלינג. געפרעהט האט ער זיך מיט זיין שעהנקייט און זיין פרייהייט, און אחוץ אלעמען האט ער זיך ניט געקענט זאט אנקוקען איוף אלצדינג, וואס איז געלעגען אונטער איהם.

„קומט ארויף מיט מיר אויבען, אהער קומט!" האט ער אויף זיין שפראך גערופען זיינע ברידער, וועלכע האבען ארומגעפלאטערט אונטער איהם ארום די בוימער פון דער ערד.

„אה ניין; מיר טרינקען האניג און בלייבען דא אונטען!"

„אך, ווען איהר וואלט געוואוסט, ווי הערליך עס איז דא צו זיין און פון דאנען אויף אלצדינג אראבצוקוקען! אה, קומט, פאלגט מיך, קומט!

„זייגען דען אויבען אויך פאראן בלומען, פון וועלכע מיר זאלען קענען טרינקען האניג, וואס מיר דארפען אזוי נויטהיג האבען צום לעבען?"

„פון דאנען קען מען אלע בלומען זעהן, און דער דאזיגער תענוג..."

„האניג האסטו דארט אויבען?"

ניין, ס'איז אמת, קיין האניג איז דארט אויבען ניט געווען!

דער ארעמער שמעטערלינג, ווען עס איז נמאס ומאוס געווארען צו וואוינען אונטען, איז מיעד געווארען...

דאך האט ער זיך אנגעשטריינגט צו בלייבען אין דער הויך.

ער האט געפונען, אז עס איז אזוי שעהן צו קענען קוקען פון אויבען אויף אלצדינג, ארומצונעמען אלצדינג, ארומצונעמען אלץ מיט איין איינציגען בליק.

אבער האניג... האניג? ניין, קיין האניג איז דארט אויבען ניט געווען.

און שוואַך איז ער געוואָרען, דער אָרעמער שמעטערלינג! און אַלץ שווערער און געליימטער זיינען די פֿליגלען זיינע געוואָרען. און אַראָב־צו־צו האָט ער געזונקען און געזעהן האָט ער שוין וואָס ווייטער אַלץ וויניגער...

פֿונדעסטוועגען האָט ער אַלע כחות זיינע אָנגעשטריינגט...

ניין, ס'איז ניט געגאַנגען, ער האָט געזונקען!...

„אַהאַ, דו קומסט, הייסט עס, צוריק אַראָב," האָבען די ברידער געשריגען. „וואָס האָבען מיר דיר געזאָגט? קומסט אַלזאָ דאָך, אום פֿון די בלומען האָניג צו זויגען, פּונקט ווי מיר. מיר האָבען עס פֿריהער געוואוסט!"

אַזוי האָבען די ברידער גערעדט און האָבען זיך געפֿרעהט וואָס זיי האָבען רעכט, באַטש דערפֿאַר, ווייל זיי נייטיגען זיך ניט אין דער שעהנ־קייט פֿון אויבען.

„קום זשע, און זויג האָניג אַזוי ווי מיר!"

און אַלץ טיעפֿער און טיעפֿער איז דער שמעטערלינג געזונקען... און נאָך ווייטער האָט עס איהם געצויגען... דאָרט איז אַ בוימעלע מיט בלומען געוועזען... וועט ער נאָך דערציהען ביז אַהין?... איצט איז ער שוין מעהר ניט געזונקען... ער איז געפֿאַלען! געפֿאַלען איז ער לעבען בוימעלע, אויף'ן וועג, אויף'ן מיטען שאָסעע...

און דאָ איז ער צוטראָטען געוואָרען — פֿון אַן עזעל.

II.

הויך, הויך אין דער לופֿטען האָט געשוועבט אַ שמעטערלינג. און געפֿרעהט האָט ער זיך מיט זיין שעהנקייט און זיין פֿרייהייט, און אַחוץ אַלעמען האָט ער זיך ניט געקענט זאַט אָנקוקען אויף אַלצדינג, וואָס איז געלעגען אונטער איהם.

ער האָט זיינע ברידער גערופֿען, זיי זאָלען אַרויפֿקומען צו איהם, אָבער זיי האָבען ניט געוואָלט וויסען דערפֿון, מחמת זיי האָבען ניט געוואָלט איבערלאָזען דעם האָניג, וואָס זיי האָבען אונטען געהאַט.

אָבער ער האָט ניט געוואָלט זיין אונטען, ווייל ער האָט מורא געהאַט פֿאַר די אומגעלומפערטע פֿאַדקעוועס, וועלכע קענען איהם נאָך צוטרעטען.

אַזוי ווי ער האָט זיך אָבער גענייטיגט אין האָניג פּונקט ווי אַלע אַנדערע זומער־פֿויגעלאַך, איז ער אַרויפֿגעפֿליגען אויף אַ באַרג, וואו עס האָבען געוואַקסען שעהנע בלומען, און וועלכער איז געווען צו משופּע'דיג פֿאַר עזלען.

פֿריילאַך און צופֿרידען האָט ער אַלזאָ אַרומגעפֿלאַטערט דאָ אויף'ן באַרג און האָט זיך געלאָבט מיט'ן האָניג, וואָס ער האָט דאָרט געהאַט

לרוב. און דאַנקבאַר איז ער געווען דערפאַר, וואָס ער דאַרף מעהר ניט אַראָבגעהן אונטען.

און אַז ער האָט דערזעהן, ווי איינער פון זיינע ברידער קומט צו נאָהענט צום שאָסעע, וואו אַזוי פיעל אַראָבגעפאַלענע זומער־פויגעלעך ווערען צוטראָטען, האָט ער מיט די פליגעל זיינע דעם אונגליקליכען געזוכט צו וואָרענען, ווי ווייט ער האָט נאָר געקענט.

אָבער זיין מיה איז געווען אומזיסט; קיינער האָט זיך אויף איהם ניט אומגעקוקט. דעם שמעטערלינג אויף'ן באַרג האָבען זיינע ברידער אונטע איבערהויפט גאָר אין די אויגען ניט געזעהן, מחמת זיי האָבען זיך נאָר אָבגעגעבען מיט'ן האָניג קלייבען אין טאָל, און זיי האָבען גאָר ניט געוואוסט, אַז אויך אויבען אויף'ן באַרג וואַקסען בלומען.

א מעשה'לע פֿון דער אויטאריטעט.

וואָלטער האָט געזאָגט: „ווען קיין גאָט עקזיסטירט ניט, מוז מען איהם ערפֿינדען.“ גאַנץ געוויס! יעדע מאַכט קומט פֿון גאָט. ווער עס וויל האָבען מאַכט, מוז ערפֿינדען אַ גאָט. משה, קאָנפֿוציוס, זאַראַטהוסטראַ, נומא, קאָלאָמבוס, קאָרטעס, — זיי אַלע האָבען געזוכט די מאַכט, דערפֿאַר האָבען זיי ערפֿונדען נייע געטער. אַלע פֿאָלקס-פֿיהרער, מכשפים און פּריסטער האָבען געטהאָן דאָס זעלבע; יעדער איינער, וועלכער וויל הערשען איבער אַנדערע, טהוט עס נאָך היינט צו טאָג. די צאָהל פֿון די געטער איז אַזוי גרויס, ווי די צאָהל פֿון די פֿערשידענע פֿאָרמען, וועלכע דער עהרגייץ האָט בעשאַפֿען, מיט יעדער נייער אַמביציאָן ענטשטעהט אַ נייער גאָט.

האָלאָוואַיי מאַכט געטער פֿון אונבעקאַנטע דאָקטוירים, וועלכע בעפֿעהלען אייך צו קויפֿען זיינע פּילען. „כה אמר ה'“, האָט משה געזאָגט. „כה אמר דאָקטאָר דיזער און דאָקטאָר יענער“, זאָגט האָלאָוויי. און ביידע זעצען צו: „אום אייער נשמה זאָל ניט מוזען ליידען אין גיהנום“. — —

אַ דיענסטמיידעל איז געגאַנגען שפּאַצירען מיט די קינדער פֿון איהר הערר. מען האָט איהר אָנגעזאָגט, גוט אַכטונג צו געבען, אום די קינדער זאָלען זיך ניט פֿערלירען.

אָבער די קינדער האָבען איהר ניט געפֿאָלגט. זיי האָבען זיך אויסגעלאַכט פֿון איהר, ווען זי האָט זיי דערמאָנט, און האָבען געזוכט צו אַנטלויפֿען, מיט איין וואָרט, איהר גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט איז געוועזען אומזיסט.

פלוצלונג איז זי געפֿאַלען אויף אַ גוטען געדאַנק. זי האָט גענומען אַ שטיקעל „גאָר נישט“ און האָט דערפֿון בעשאַפֿען אַ שוואַרצען הונד. און זי האָט געזאָגט צו די קינדער, אַז דער הונד וועט זיי בייסען, ווען זיי וועלען איהר ניט פֿאָלגען און טהאָן ניט דאָס, וואָס מען וועט זיי הייסען.

די קינדער, האָבענדיג מורא פֿאַר דעם שוואַרצען הונד, זיינען פּלוצלונג געוואָרען זעהר געהאָרכזאַם. זיי האָבען איהר געפֿאָלגט אויף יעדעס וואָרט, וואָס זי האָט נאָר ארויסגערעדט, און קיינער האָט מעהר ניט פֿערזוכט צו אַנטלויפֿען.

און די דיענסטמיידעל האָט אַ צופֿרידענעם קוק געטהאָן אויף דעם שוואַרצען הונד, איהר האַרץ איז געוועזען פֿרעהליך, דען איהר אַרבייט איז געוועזען אַ גוטע.

די קינדער אָבער זיינען כמעט משוגע געוואָרען פֿון מורא פֿאַר דעם שרעקליכען הונד.

און אַזוי איז עס געבליבען ביז היינטיגען טאָג.

נאך א מעשה׳לע איבער אויטאריטעט.

האסאן האט געהאנדעלט מיט טייטלען אויף די גאסען פון דמשק. אז איך זאג, ער האט געהאנדעלט, איז דערפון נאך ניט געדרונגען, אז ער האט זיי פערקויפט, ווייל זיינע טייטלען זיינען געוועזען אזעלכע פיצינקע, אז קיינער האט זיי ניט געוואלט קויפען.

מיט כעס און קנאה האט ער צוגעקוקט, ווי די קונים פלעגען אונטערשטיצען דעם רייכען אוילער, וועלכער האט זיך אויסגעשפרייט אויף א ראגאזשע לעבען איהם. אלע די, וואס זיצען אויף ראגאזשעס, פערמעגען דעם העכסטען פאלאץ אין דמשק, מחמת זיי לעבען אונטער׳ן פרייען הימעל, און אוילער׳ס רייכטהום איז אויך בעשטאנען ניט אין הייזער, זאנדערן אין א גארטען, וועלכער איז געוועזען אזוי פרוכטבאר, אז די טייטלען, וואס זיינען דארט געוואקסען, זיינען דריי מאל אזוי גרויס געווען ווי געוועהנליך. מחמת דעם טאקע פלעגען אלע פארביי געהער קויפען טייטלען נאר ביי אוילער׳ן.

גראדע צו יענער צייט איז אין שטאדט געקומען א דערוויש, וועלכער האט פערמאגט פיעל חכמה, אבער קיין ברויט. איהם פלעגט אויסקומען אויסצוטוישען זיינע קענטניסע אויף שפייז, און מיר וועלען באלד זעהן, וואס פאר א גרויסען נוצען אזא מין אויסטויש האט פערשאפט האסאנען.

— גיעב מיר עסען, זאגט צו איהם דער דערוויש, וועל איך טהאן פאר דיר אזוינס, וואס קיין קאליף איז ניט אים שטאנד פאר דיר צו טהאן. איך וועל מאכען, אז דאס גאנצע פאלק זאל נאר ביי דיר קויפען די טייטלען, דען איך וועל זיי מאכען גרעסער פון אוילער׳ס טייטלען. ווי גרויס זיינען אוילער׳ס?

— אה, מיין דערוויש, געליעבטער פון אללאה! — איך קום דיר דיינע פיס, — אוילער׳ס טייטלען — זאל איהם אללאה צושיקען קרעמפף! — זיינען דריי מאל גרעסער ווי געוועהנליך. קום ארויף אויף מיין ראגאזשע, זעץ זיך, לייג צוזאמען דיינע פיס, זיי געבענשט און לערן מיר, וואס צו טהאן, אז מיינע טייטלען זאלען גרעסער ווערען, און דאס פאלק זאל נאר ביי מיר קויפען.

האסאן האט אפילו געקענט פרעגען, פאר וואס דער דערוויש, וועלכער איז בעגאבט מיט אזא קראפט, נייטיגט זיך אין איינפאכע נאהרונג, נאר קיין אבשפאטער איז האסאן ניט געוועזען, קיין אפיקורוס אוודאי ניט. ער האט אוועקגעשטעלט פאר׳ן גאסט אן אבגעקאכטעס פעלבעל — אלעס, וואס איז איהם איבערגעבליבען פון דעם גע׳גנב׳טען בעקעל.

אז דער דערוויש האט זיך זאט אנגעגעסען, זאגט ער:

— דיין שכן'ס טייטלען זיינען דריי מאָל אַזוי גרויס ווי געוועהנליך... זאָג זשע מיר, ווי גרויס ווילסטו דען זאָלען דיינע זיין, אָה האַסאַן, דו זוהן פון אַ מיר אונבעקאַנטען פאָטער?

האַסאַן האָט אַ מינוט אַ טראַכט געטהאָן און געזאָגט:

— זאָל אַללאַה דיר שענקען קינדער און פיה! אָה, איך וואָלט געוואָלט, דאָס מיינע טייטלען זאָלען דריי מאָל אַזוי גרויס זיין, ווי דו ביסט אים שטאַנד זיי צו פערוואַנדלען.

— גוט, האָט געזאָגט דער דערוויש. טהו נאָר אַ קוק אויף דעם פויגעל, וואָס איך האָב געבראַכט פון וויטען מזרח. זאָג איהם, אַז יעדער פון דיינע טייטלען זיינען גלייך צו דריי פון דיינע טייטלען.

— זאָל דיר אַללאַה בעלוינען מיט ווייבער און גמלים, אָה דערוויש, — אָבער וואָס וועט עס העלפען, ווען איך וועל דערצעהלען דעם פויגעל אַזוינס, וואָס איז נישט געשטויגען און נישט געפלויגען?

— טהו דאָך אָבער, וואָס איך זאָג דיר, האָט דער הייליגער געענטפערט. ד'בין דאָך עפּעס אַ דערוויש, דאַרפסט מיר ניט פערשטעהן.

האַסאַן האָט אָנגעוואונשען דעם פויגעל, דאָס ביי איהם זאָלען אויסוואַקסען די לענגסטע פעדערן, און האָט איהם אָנגערופען שיקזאַל-פויגעל. נאָר דאָס איז ניט געווען דער ריעזיגער שיקזאַל-פויגעל פון דער מיטהאָלאָגיע פון די מזרח-לענדער. דאָס איז געווען אַ קליין פויגעלע, גיכער עהנליך צו אַ סאָראָקע, וואָס פלעגט רק פלאַפלען מיט'ן צינגעל און אַביסעל אונטערשפּרינגען ביי'ם געהן. דער דערוויש האָט עס אַרויסגעפיהרט פון אינזעל סומאַטראַ, וואו אַהין עס איז געבראַכט געוואָרען פון סוחרים, וועלכע זיינען געקומען צו פאָהרען פון אַ לאַנד, וואו די מענשען זיינען עהנליך צו די נעגער'ן, הגם, דאָס איז אפילו וויים פון אַפריקאַ געוועזען. האַסאַן האָט אָנגערופען דעם פויגעל שיקזאַל-פויגעל, ווייל ער האָט געוואוסט, דאָס יעדערער, פון וועמען מען ערוואַרט עפּעס צו האָבען, ווערט גרויס ביי זיך, און ווידער פערקעהרט: ווען איינער דאַרף אָנקומען צום אַנדערן, בייגט ער זיך אין דרייען און מאַכט זיך ניעדריג. שוין אַזאַ מנהג איז געווען אין דמשק.

— איך בין דיין קנעכט, אָה שיקזאַל-פויגעל! מיין פאָטער איז אַ הונד געווען... און יעדער פון מיינע טייטלען איז דריי מאָל אַזוי גרויס ווי ער איז!

— גוט אַזוי, זאָגט דער דערוויש, גיעב נאָר אָב כבוד דעם אַללאַה!

האַסאַן פאָלגט. ער גיט אָב כבוד זיין ליעבען נאָמען און צום פויגעל שרייט ער נאָכאַנאַנד: „האַסאַן'ס טייטלען זיינען אונגעהויער גרויס".

און די טוגענד איז באַלד בעלוינט געוואָרען. דער קאַליף האָט נאָך ניט אויספּייעט צום דריטען מאָל צו בעפעהלען אַראָבצוהאַקען די קעפּ פון אַלע

פֿרויען פֿון זיין הארעם... נאָך ניט איין מוטער האָט צייט געהאַט אויסצוריכטען איהר טאָכטער אין וועג צום פֿרויען־מאַרק אין קאָנסטאַנטינאָפּעל... האַסאַן האָט נאָך ניט בעוויזען צו פֿערשלעפּען כאָטש איין ציגעלע, וואָס האָט זיך פֿערבלאָנדזעט, ווי אויף אַמאָל האָט דער פֿויגעל אויסגעשריען:

— מיין פֿאָטער איז אַ הונד...

דאָס האָט ער אפילו ניט געדאַרפֿט ריידען, נאָר ער האָט בלויז איבער־געריעדט האַסאַן'ס ווערטער...

— מיין פֿאָטער איז אַ הונד... זאָלען ביי דיר אויסוואַקסען די לענגסטע פֿעדערן... ה אַ ס אַ ן'ס ט י י ט ל ע ן...

אָט!... ניט זיין טאַטענס כבוד, די טייטלען זיינען דער עיקר...

— ה אַ ס אַ ן'ס ט י י ט ל ע ן זיינען ד ר י י מ אָ ל גרעסער ווי זיי זיינען!

עס זיינען געווען צו ערשט אין דמשק מענשען, וואָס האָבען געגען דעם פּראָטעסטירט. אָבער ניט לאַנג האָט דאָס געדויערט, אין דעם פֿויגעלס קול איז עפּעס געווען, וואָס האָט בעצוואונגען די לופֿט אויף אַ בעזונ־דערען אופֿן און וואָס פֿלעגט אַזוי איבערברעכען די לופֿטשטראַהלען, אַז די טייטלען האָבען געוואַקסען און געוואַקסען... אין די אויגען פֿון דעם פּובליקום!

און דער פֿויגעל טענה'ט כסדר:

— ה אַ ס אַ ן'ס ט י י ט ל ע ן זיינען ד ר י י מ אָ ל גרעסער ווי זיי זיינען!

און די טייטלען וואַקסען אַרױף ווייטער! מענשען פֿלעגען קלעטערן איינער דעם אַנדערן אויף די קעפּ, נאָר צו צושלאָגען זיך זיי צו פֿערזוכען.

איילער איז געוואָרען אַן אביון. האַסאַן ווידער האָט איינגעקויפֿט ציעג און ציגעלאַך און אויפֿגעבויט זאַגאַר אַ דאַך איבער זיין ראַגאָזשע, פֿון יעצט אָן האָט ער געקראָגען אַ נאָמען פֿון אַן עהרליכען מאַן, דען ער האָט געהאַלטען פֿאַר אַ שאַנדע, ווען איינער, וואָס האָט ניט געהאַט קיין אייגענע, פֿלעגט שטילערהייט פֿון איהם אַוועק־גנב'ענען זיינס אַ ציגעלע, און צו אַללאַה האָט ער שטענדיג געבעטען, אַז ער זאָל וואָס גיכער אויסראָטען די גנבים...

און זיין גאַנצע פֿרומקייט און רייכקייט האָט ער געהאַט צו פֿערדאַנ־קען דעם קליינעם פֿויגעלע, וועלכעס פֿלעגט כסדר באַלבען איינס און דאָס זעלבע און וועלכעס פֿלעגט פֿערוואַנדלען, אַ דאַנק דעם אָפֿטען ווידער־האָלען, דעם שקר אין אמת, און אַלע פֿלעגען אָנזעהן האַסאַן'ס טייטלען פֿאַר זעהר גרויסע, און אַלע פֿלעגען זיך נאַרען, אַלע...

אַחוץ האַסאַן אַליין, וועלכער פֿלעגט בסוד זיך אָנגרייטען מיט טייטלען, וועלכע ער פֿלעגט אָבקויפֿען ביי איילער'ען, ביי וועמען ער איז יעצט פֿערבליבען דער איינציגער קונה.

און אַזוי איז עס געבליבען ביז צום היינטיגען טאָג.

ווי'סען איז א זינד.

טהוגאַטער האָט געמאָלקען איהר פֿאָטער'ס קיה, און זי האָט זיי געמאָלקען גוט, דען די מילך, וואָס זי האָט געבראַכט אין דערהיים איז געוועזען פֿעטער און האָט געגעבען מעהר פוטער ווי די פֿון איהרע ברידער. און איך וועל אייך באַלד דערצעהלען, ווי אַזוי דאָס איז געקומען.

לאַנג בעפֿאָר די פויערים קומען אויף דער לאָנקע, שטעהען שוין די קיה אויף זייער בעשטימטען אָרט און וואַרטען, אַז מען זאָל זיי אָבנעהמען די מילך, וועלכע איז אייגענטליך בעשטימט פֿאַר זייערע יונגע קעלבער. שטעהענדיג אַזוי און מאַכענדיג אַ דומע געזיכט, געהט דער לייכטער טהייל פֿון די מילך, דאָס פֿעט, די סמעטענע, די פוטער אין דער הויך און שווימט אַרויף פֿון אויבען. ווער עס האָט געדולד און מעלקט די קיה ביז צום לעצטען טראָפּען, ברייננט אַהיים פֿעטע מילך, ווער עס היילט זיך, לאָזט איבער די סמעטענע. — טהוגאַטער האָט זיך קיינמאָל ניט געהיילט, אָבער איהרע ברידער האָבען שטענדיג געהאַט עפּעס צו טהאָן; דען זיי האָבען בעהויפּטעט, אַז זיי האָבען נאָך אַ רעכט אויף אַנדערע זאַכען און זיינען ניט געבאָרען געוואָרען, אום צו מעלקען די קיה פֿון זייער פֿאָטער; טהוגאַטער האָט קיינמאָל ניט געדיינקט פֿון אַזעלכע רעכטע.

— מיין פֿאָטער האָט מיר אויסגעלערנט צו שיסען מיט בויגען און פֿיילען, — האָט געזאָגט דער ערשטער ברודער. — איך קען מאַכען אַ לעבען פֿון דער יאַגד, כ'קען וואַנדערן איבער דער וועלט און אַרבייטען פֿאַר מיר אַליין.

— מיר האָט ער אויסגעלערנט צו פֿאַנגען פֿיש, — האָט זיך אָבגערופֿען דער צווייטער, — און איך וואָלט געוועזען אַ נאַר, אויב איך וואָלט מיין גאַנצען לעבען לאַנג געמאָלקען פֿאַר אַ צווייטען.

— מיר האָט ער געצייגט ווי מען בויט אַ שיף, — האָט געזאָגט דער דריטער, — כ'וועל אויסהאַקען אַ בוים, מאַכען אַ שיף און פֿאָהרען אויף'ן ים. איך וועל זעהן, וואָס עס הערט זיך ביי'ם אַנדערן ברעג ים.

— און איך וואָלט זעהר געוואָלט לעבען מיט דער שעהנער בלאָנ־

דינקע, — האָט ערקלעהרט דער פיערטער. — כ'וועל מיר בויען אַן איי־גענע הויז און האַלטען טהוגאַטערס,*) וואָס וועלען מעלקען די קיה פאַר מיר.

אַזוי האָט יעדער ברודער געהאַט אַ וואונש, אַ פערלאַנג, אַ ווילען. און זייער גייסט איז אַזוי פיעל פערנומען געווען מיט זייערע בעדירפניסע, אַז זיי האָבען זיך ניט גענומען די צייט מיטצונעהמען די סמעטענע; און די קיה האָבען עס בעהאַלטען פאַר זיך, ניט האָבענדיג קיין נוצען פון דעם.

טהוגאַטער אָבער האָט געמאָלקען ביז צום לעצטען טראָפען.

— פאָטער! האָבען די ברידער פלוצלונג אַ געשריי געטהאָן, — מיר וועלען אַוועקגעהן און דיר איבערלאָזען אַליין.

— און ווער וועט מעלקען מיינע קיה? האָט דער פאָטער געפרעגט.

— ווער דען אַנדערש ווי טהוגאַטער? האָבען זיי געענטפערט.

— און וואָס וועט זיין, ווען עס וועט זיך איהר אויך פלוצלונג פער־וועלען צו וואַנדערען איבער דער וועלט און צו פאַנגען פיש אָדער געהן אויף דער יאַגד? אפשר וועט איהר גאַר קומען אויף'ן געדאַנק זיך צו פער־אייניגען מיט אַ בלאָנדען אָדער אַ שוואַרצען און צו בויען אַן אייגענע הויז? איהר זייט מיר אפילו ניט אַזוי נויטיג, אָבער אָהן איהר קען איך ניט אויסקומען, דען די מילך, וואָס זי ברייגנגט אין דערהיים איז פעט!

די זיהן האָבען אַ וויילע איבערגעטראַכט, נאָכדעם האָבען זיי געזאָגט:

— דו דאַרפסט איהר קיין זאַך ניט לערנען, פאָטער. און אַזוי קענסט דו זיין זיכער, אַז זי וועט מעלקען די קיה ביז זי וועט שטאַרבען. צייג איהר קיינמאָל ניט, ווי דער בויגען שיסט אַוועק דעם פייל, אום זי זאָל ניט קריגען קיין לוסט צו געהן אויף דער יאַגד. דערצעהל איהר קיינמאָל ניט, אַז די פיש האָבען ליעב צו בייסען די ווענדקע, ווען אויף'ן ברעג איז אָנ־געצעפעט אַ טויט ווערעמעל, אום זי זאָל ניט קריגען קיין לוסט צו פאַנגען פיש. צייג איהר ניט, ווי אַזוי מען בויט אַ שיף, אום עס זאָל זיך איהר ניט פערוועלען אַדויסצופאָהרען אויף'ן ים. און זאָג איהר ניט, ווי אַזוי מען פער־אייניגט זיך מיט אַ בלאָנדען אָדער אַ שוואַרצען, אום צו בעקומען אַן איי־גענע הויז. לערן איהר קיין זאַך ניט, און זי וועט בלייבען ביי דיר, און די מילך פון דיינע קיה וועט שטענדיג זיין פעט. מיר אָבער וועלען וואַנדערען איבער דער וועלט, פאָטער.

אַזוי האָבען גערעדט די זיהן, אָבער דער פאָטער איז געווען אַ פאַר־זיכטיגער און האָט געענטפערט:

*) טהוגאַטער הייסט אין דער סאַנסקריט־שפראַכע טאָכטער און אין דערזעלבער צייט פערשטעהט מען אונטערדעם אַ מיידעל, וואָס מעלקט מילך.

— אָבער ווי אַזוי קען איך פֿערהינדערן, אז זי זאָל ניט לערנען פֿון זיך אַליין, אויב איך וועל איהר קיין זאַך ניט צייגען? אפשר וועט זי זעהן ווי אַ פֿליעג שיפּט זיך אויף אַ שטיקעל האָלץ; אָדער זי וועט זעהן ווי אַ געשפּאַנטער פֿאָדעם שליידערט אַוועק דעם שיפֿעל פֿון וועב־שטוהל. אפשר טרעפֿט עס אַמאָל, זי זאָל זעהן, ווי אַ פֿיש, זעהענדיג אַ ווערעמעל, בייסט אַריין אַ שאַרפֿע שטיקעל שילף און פֿאַנגט זיך אַליין? און פֿילייכט געפֿינט זי גאָר אַמאָל אַ נעסט פֿון צוויי יונגע פֿויגעל און זעהט, ווי אַזוי זיי בויען זיך אַן אייגענע היים?

די זיהן האָבען ווידער אָנגעהויבען צו טראַכטען און האָבען געזאָגט:

— זי וועט דערפֿון קיין זאַך ניט לערנען, פֿאָטער, דען זי איז פֿיעל צו דום, אום די וויסענשאַפֿט זאָל ביי איהר אַרויסרופֿען אַ וואונש, אָדער אַ פֿערלאַנג. אויך מיר וואָלטען עס קיינמאָל ניט געוואוסט, ווען דו וואָלסט עס אונז אַליין ניט געזאָגט.

אָבער דער פֿאָטער האָט געענטפֿערט:

— ניין, דום איז זי גראַדע ניט, און איך האָב שטאַרק מורא, אַז זי וועט זיך אויסלערנען אַליין, וואָס איך וועל איהר ניט לערנען. ניין, דום איז זי ניט!

און די זיהן האָבען נאָכאַמאָל אָנגעהויבען צו טראַכטען, און דיזעס מאָל זיינען זייערע געדאַנקען געווען טיעפֿער, ענדליך האָבען זיי געזאָגט:

— פֿאָטער, דו מוזט איהר איינריידען, אַז וויסען, בעגרייפֿען און פֿער־לאַנגען... איז אַ גרויסע זינד פֿאַר אַ יונגע מיידעל.

דעמאָלט איז דער פֿאָטער געווען צופֿריעדען, און די פֿיער ברידער האָבען געוואַנדערט איבער דער וועלט, זיינען געגאַנגען אויף דער יאַגד, האָבען געפֿאַנגען פֿיש און געבויט הייזער און שיפֿען.

טהוגאַטער אָבער האָט ווירקליך געגלויבט, אַז וויסען און פֿערלאַנגען איז אַ גרויסע זינד... און דערפֿאַר האָט זי געמאָלקען די קיה, ביז וואַנען זי איז געשטאָרבען.

און אַזוי איז געבליבען ביז צום היינטיגען טאָג.

דער פאַטער און דאָס קינד.

— זעה, טאַטע, ערקלעהר מיר, וואָרום פאַלט די זון ניט אַרונטער?

דער פאָטער האָט זיך פערשעהמט, ווייל ער האָט אַליין ניט געוואוסט, וואָרום די זון פאַלט ניט אַרונטער, און ווייל ער האָט זיך געשעהמט, האָט ער זיין קינד פאַר דיזער פראַגע אָבגעשמיסען.

דאָס קינד האָט מורא געהאַט פאַר זיין טאַטענס כעס און האָט שוין מעהר ניט געפרעגט וועגען דער זון, אויך ניט וועגען אַנדערע זאַכען, וועלכע ער איז געוועזען גערן צו וויסען.

דאָס קינד איז נאָך ניט געוואָרען קיין לייט, אָבוואָהל ער האָט שוין אָבגעלעבט זעקס טויזענד יאָהר... ניין, מעהר אַלס זעקס טויזענד יאָהר. דאָס קינד איז געבליבען אונוויסענד און דום ביז היינטיגען טאָג.

די השגחה.

— זעה נאָר, מיין קינד, ווי קלוג דער אויבערשטער האָט אַלעס געמאַכט! דער פויגעל לייגט זיינע אייער אין נעסט. שפּעטער קומען אַרויס יונגע פויגעלאַך, פונקט אין דער ריכטיגער צייט, ווען עס גיט גענוג פליעגען און ווערעמלעך זיי צו פיטערען. דאַן גיבען זיי אָב א לויב צו גאָט פאַר זיין אונענדליכע גוטסקייט, וועלכע ער גיסט אויס איבער אַלע זיינע בעשעפּ-ניסע...

— זאָג מיר נאָר, טאַטע, גיבען די ווערעמלעך אויך אָב א לויב צו גאָט?

דער גלויבען.

אַ מאָל איז געווען אַ רייזענדער, וועלכער האָט פערמאָגט אַ סך גאָלד און זילבער. מורא האָבענדיג, מען זאָל איהם ניט בערויבען, האָט ער זיך פערזאָרגט מיט גוטע וואַפען, ער האָט אויך געהאַט אַ סך קנעכט, וואָס האָבען איהם שטענדיג בעגלייט; זיי אַלע זיינען געווען גוט בעוואָפענט, און זייער צאָהל איז געווען גרעסער, ווי די צאָהל פון די רויבערס אין גאַנ־צען לאַנד. מיט איין וואָרט, ער איז געווען אַזוי גוט בעוואַפענט און בע־שיצט, דאָס אפילו אַ גאַנצע אַרמעע וואָלט ניט געווען אימשטאַנדע אַוועק־צורויבען פון איהם זיין פערמעגען.

פיעלע רויבער, וועלכע האָבען ניט געוואוסט פון דעם, זיינען איהם איבערפאַלען, אָבער ווען זיי וואָלטען ניט באַלד געטויטעט געוואָרען, וואָלט עס זיי שטאַרק פערדראָסען, וואָס זיי האָבען זיך צוגעריהרט צו איהם.

איין רויבער, וועלכער האָט געזעהן דעם טרויעריגען סוף פון זיינע חברים, איז געוואָרען פאָרזיכטיגער און איז געגאַנגען צו אַ הייליגען מאַן, וועלכער האָט געוואוינט אין מיטען וואַלד, אום ער זאָל איהם געבען אַ גוטע עצה. דער הייליגער איז געווען זעהר אַ קלוגער, דען ער האָט פער־בראַכט אַ לאַנגע צייט פון זיין לעבען צווישען אַ סקעלעט און אַ קרוג וואַסער.

„הייליגער מאַן, וואָס מוז איך טהאָן, אום צו בעקומען דעם רייכטהום פון דיזען רייזענדען?"

„צו דעם גיט עס זעהר אַן איינפאַכער מיטעל", האָט דער פרומער מאַן געענטפערט. „אָט דעם שטריק ווען דו וועסט איהם אַרומרינגלען אַרום האַלז, וועט ער פערלירען זיין גאַנצע קראַפט. ער וועט זאָגאַר הייסען זיינע קנעכט, זיי זאָלען זיך בוקען פאַר דיר און אַוועקגעבען אַלעס, וואָס דו וועסט פערלאַנגען!"

דער שטריק האָט זיך גערופען „גלויבען".

און די ווערטער פון דעם הייליגען מאַן זיינען מקוים געוואָרען. פאַר דעם רייזענדען אָבער און זיינע חברים איז עס ניט געווען קיין פראָפיט.

דער שטריק האָט נאָך בעהאַלטען זיין וואונדערבאַרע קראַפט ביז צום היינטיגען טאָג.

כראַטעס דער צווייטער.

דער ערשטער קעניג איז געווען אַ מזל'דיגער סאָלדאַט!" האָט וואָל-טער געזאָגט, נאָר איך ווייס נים, אויב דאָס איז אמת, עס איז פונקט אַזוי וואַהרשיינליך און אפשר נאָך וואַהרשיינליכער, אַז דער ערשטער קעניג איז געווען אַ בעקאַנטער פֿון מאַנאַכען, וועלכע האַנדלען מיט שטריק. נאָר די פֿאָלגענדע געשיכטע איז טאַקע אַן אמת'ע.

קראַטעס איז געווען זעהר אַ שטאַרקער און געזונדער. מיט צוויי פֿינ-גער האָט ער געקענט צוברעכען די שטאַרקסטע בוימער, און מיט איין קלאַפּ איז ער געווען אימשטאַנדע צו טויטען 13 שונאים. ווען ער האָט אָנגעהויבען הוסטען, איז ענטשטאַנען אַ פֿייער פֿון דעם שטאַרקען לופֿט-דרוק, און ווען ער האָט נאָר געדיינקט צו מאַכען אַ בעוועגונג, האָט די לבנה אָנגעהויבען ציטערן.

צוליעב אַלע דיזע גוטע אייגענשאַפֿטען איז קראַטעס געוואָרען אַ קעניג.

נאָכדעם ווי ער איז אַ צייט געווען קעניג, איז ער פלוצלונג געשטאָרבען.

אָבער דער קליינער קראַטעס, זיין זוהנדעל, איז געווען אַ קראַנקער, אַ שוואַכער, מיט קרומע פֿיס, נאָר פֿון דעסטוועגען האָט זיך איהם שטאַרק פֿערוואָלט צו פֿערנעהמען דעם פּלאַץ פֿון זיין פֿאָטער און צו שפּיעלען די-זעלבע ראָלע ווי קראַטעס דער ערשטער.

ער האָט זיך געשטעלט אויף אַ שטוהל, וועלכען ער האָט גערופֿען טהראָן און האָט געזאָגט:

„איך בין דער קעניג!"

„פֿאַרוואָס?"

— „דערפֿאַר ווייל מיין מאַמע האָט געשלאָפֿען אין דעמזעלבען הייזעל, צוזאַמען מיט דעם אַלטען קראַטעס, וועלכער איז יעצט געשטאָרבען!"

אייגענטליך האָט ער געזאָגט „פּאַלאַץ", נאָר אין דער אמת'ן איז עס געווען אַ הייזעל.

דאָס פֿאָלק האָט נים פֿערשטאַנען דיזע לאָגיק, און ווען קראַטעס דער צווייטער האָט אַ געשריי געטהאָן: „קומט אַהער!" זיינען זיך אַלע אַוועק-געגאַנגען אַן אַ זייט, און ווען ער האָט קאָמאַנדירט: „געהט אַוועק!" זיי-נען אַלע געלאָפֿען צו איהם. מיט איין וואָרט — קראַטעס דער צווייטער

האָט ניט געהאַט קיין אויטאָריטעט ביי דער מאַסע. און ער אַליין איז גע־וועזן צו דום, אום אויסצודריקען זיין ווילען פונקט פערקעהרט.

אין אַן אָפּאָזיציאָנעלער צייטונג פון יענער צייט איז פערעפענטליכט געוועזן די פאָלגענדע נאָטיץ:

„פאַר וואָס, אָה קראַטעם דער צווייטער, האָסטו דיך אַרויפגעזעצט אויף דעם שטוהל פון דעם מאַן, וועלכער האָט מיט 20 יאָהר צוריק צו־זאַמענגעלעבט אין איין הייזעל מיט דער פרוי, וועלכע האָט דיך געבוירען? האָסטו דו פערגעסען, אַז דו האָסט קרומע פיס און אַ פערדישען קאָפּ? הויב זיך אויף פון דיין שטוהל און שריי ניט לעננער: „קומט אַהער!" און „געהט אַוועק!" פונקט ווי דו וואָלסט געוועזן דער אַלטער קראַטעם. וואו זיינען די בוימער, וועלכע דו האָסט צובראָכען מיט צוויי פינגער? די לבנה ציטערט ניט, אפילו ווען דו זאָלסט דיינקען צו שפּאַלטען דעם וועלטרוים! דו ביזט ניט אימשטאַנדע צו טויטען אַ פלוי און פון אַ הוסט דיינעם ענטשטעהט ניט קיין פייער. טראָג זיך אַוועק פון דאַנען און גיב איבער דעם פלאַץ צו אַ צווייטען, וועלכער פערשטעהט אַלע דיזע ניצליכע זאַכען!"

אַזוי האָט גערעדט די אָפּאָזיציאָן.

עס איז זעהר וואַהרשיינליך, אַז קראַטעם וואָלט זיך בעדאַרפט אַוועק־טראָגען פון דעם שטוהל, וועלכען ער האָט גערופען אַ טהראָן, נאָר צום גליק איז געקומען די אַלטע הייבאַם זיינע און האָט אָנגעהויבען ריידען צום פאָלק:

„הערט מיר אויס, בירגער! איך בין געוועזן די הייבאַם, ווען קראַטעם איז געבאָרען געוואָרען, און ווען ער איז נאָך געוועזן קלענער ווי ער איז יעצט! אַלזאָ, ווען דער קלענער קראַטעם איז געבוירען געוואָרען, האָט זיך זיין פאָטער געזאַלבט דעם קאָפּ מיט עהל... און פלוצלונג איז אַראָבגע־פאַלען אַ טראָפּען אויף דעם קאָפּ פון זיין זיהנדעלע. פאָלגליך איז עס גאָר ניט נויטיג, אַז ער זאָל אויסרייסען בוימער, אַז די לבנה זאָל ציטערען און דאָס אַ הוסט זיינער זאָל אָנמאַכען אַ פייער. איך זאָג אייך..."

מעהר ווי דאָס האָט די אַלטע הייבאַם ניט געדאַרפט ריידען, אַלע האָבען באַלד בעגריפען, אום וואָס עס האַנדעלט זיך און דאָס גאַנצע פאָלק — די ערוויסגעבער פון דער אָפּאָזיציאָנעלער צייטונג אַם שטאַרקסטען — האָבען געשריען מיט איין קול:

„עס לעבע דער קעניג! עס לעבע דער פון גאָט געזאַלבטער!"

און קראַטעם איז געבליבען זיצען אויף דעם שטוהל, וועלכען ער האָט גערופען טהראָן. — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

אונמאראליש.

אין סאַמאָיעדיען — איך ווייס ניט, צו די לאַנד רופט זיך אַזוי, נאָר דאָס איז אַ מאַנגעל אין אונזער שפּראַך, וועלכען מיר מוזען אויספילען — אין סאַמאָיעדיען איז אַ מנהג, אַז יעדער איינער בעשמירט זיך פון קאָפּ ביז די פיס מיט פערשטונקענעם עהל.

אַ יונגער סאַמאָיעד האָט געהאַט די חוצפה ניט נאָכצופאָלגען די געוואוינהייט. ער פלעגט זיך קיינמאָל ניט בעשמירען ניט מיט עהל און ניט מיט קיין אַנדער זאַך.

„ער האַלט ניט פון אונזערע מנהגים" — האָט אַ סאַמאָיעדישער געלעהרטער געזאָגט: „ווי עס ווייזט אויס, האָט ער גאָר קיין זיטען ניט — ער איז אונמאָראַליש."

און דאָס איז געווען גאַנץ ריכטיג געזאָגט; און עס איז גאַנץ זעלבסט-פערשטענדליך, אַז דער יונגער אונמאָראַלישער סאַמאָיעד האָט פיעל געהאַט צו ליידען. ער האָט געכאַפּט מעהר ים-הינט ווי די אַנדערע, נאָר קיין זאַך האָט איהם ניט געהאָלפען. מען האָט צוגענומען פון איהם זיינע ים-הינט און האָט זיי געגעבען צו די אַנדערע, וואָס האָבען זיך בעשמירט מיט פערשטונקענע עהל, און ער אַליין איז כמעט אויסגעגאַנגען פון הונגער.

אָבער עס איז נאָך ערגער געוואָרען, ווען נאָכדעם ווי דער יונגער סאַמאָיעד האָט געלעבט אַ געוויסע צייט ניט בעשמירטערהייט, האָט ער ענדליך אָנגעפאַנגען זיך צו וואַשען מיט שמעקעדיגע זייף.

„ער האַנדעלט געגען די מנהגים", האָט געזאָגט דער געלעהרטער: „ער איז אונמאָראַליש! קומט, לאָמיר צוגעהן צו איהם צונעהמען זיינע ים-הינט און איהם גוט אָנברעכען די ביינער..."

און אַזוי איז געווען, נאָר וויל מען ווייס ניט אין סאַמאָיעדיען פון קיין פערלוימדונגען, קיין פרעסס-פרייהייט, קיין שפּיאָנען, קיין אָרטהאָדאָקסע פאָרשטעלונגען, קיין פאַלשען ליבעראַליזמוס, קיין קאָרומפּירטע פּאָליטיק, קיין פערקויפטע מיניסטאָרען און קיינע פערפוילטע פּאַרלאַמענטען, האָט מען דעם פערברעכער געשמיסען מיט די אָבגעשניטענע פלוס-פעדערען פון די ים-הינט, וועלכע ער אַליין האָט געפאַנגען.

די מצוה פון כבוד אב ואם.

ביי די ערשטע פאר פאלק איז געבארען געווארען דער בכור; די מוטער איז געווען אויסער זיך פון פרייד, דער פאטער האט זיך אויף איהם ניט געקענט אנקוקען.

— אבער זאג מיר, געניוס, וועט ער אויף אימער פערבלייבען א קליינינקער? האט די מוטער געפרעגט, און האט נאך צוגעזעצט: — כ'ווייס אליין ניט, וויל איך דאס, אדער ניט! איך וואלט זעהר געוואונשען איהם צו זעהן אן אויסגעוואקסענעם, נאר עס וואלט מיר שטארק פערדריסען, ווען ער וואלט זיך אויף אזוי פיעל פערענדערט, איך זאל איהם מעהר ניט קענען טראגען אויף'ן האנד און ערנעהרען מיט מיין ברוסט.

— דיין קינד וועט א גרויסער ווערען, האט געענטפערט דער געניוס, און ניט לאנג וועט ער זיך ערנעהרען פון דיין ברוסט, עס וועט קומען א צייט, ווען דו וועסט איהם שוין ניט מעהר קענען טראגען אויף'ן האנד.

— אה, געניוס, האט די דערשראקענע מוטער אויסגעשריען, צו דען וועט מיין קינד אוועק געהן פון מיר? און אז ער וועט זיך אויסלערנען לויפען, וועט ער טאקע פון מיר אנטלויפען? וואס זאל איך טהאן, דאס מיין קינד זאל בלייבען ביי מיר, ווען ער וועט נעהמען געהן?

— ליעב דיין קינד, און ער וועט דיך ניט פערלאזען.

דעם ענטפער האט געגעבען די נאטור זעלבסט, וועלכע איז צו זיי ערשיענען אלס געניוס.

און אזוי איז אויך געוועזען! א געוויסע צייט איז אויף אזא אופן פארביי. נאר ענדליך זיינען געבארען געווארען א סך קינדער און פאר פיעלע עלטערען איז שווער געווארען צו ליעבען אלע די דאזיגע קינדער.

האט מען דעמאלט אויסגעקלעהרט א מצוה, וועלכע ווי אלע מצוות, האט געדארפט פערבייטען די ליעבע. עס איז פיעל לייכטער צו געבען א געבאט, איידער ליעבע: „עהרע דיין פאטער און דיין מוטער"!

נאר טראצדעם, פלעגען פיעלע קינדער אוועקווארפען די עלטערען, ווי נאר זיי פלעגען אנהויבען צו געהן. האט מען אויסגעקלעהרט צו דער מצוה נאך א פערשפרעכונג: „כדי לאנג לעבען זאלסטו אויף דער וועלט".

יא, נאכדעם זיינען אפילו אייניגע קינדער געבליבען ביי די עלטערען, נאר זיינען געבליעבען ניט אויף דעם אופן, ווי די ערשטע מוטער האט עס געמיינט, ווען זי האט געפרעגט ביי דעם געניוס: „וואס זאל איך טהאן, דאס מיין קינד זאל מיך ניט פערלאזען, ווען ער וועט זיך אויסלערנען געהן".

און אזוי איז פערבליבען ביז'ן היינטיגען טאג.

די מנהגים.

קיין געזעץ איז ביז איצט ניט געווען אַזוי קליינליך, אַזוי באַרבאַריש, ווי די מנהגים. אַ פֿערברעכער ווערט בעשטראָפֿט מיט אַזוי פֿיעל און אַזוי פֿיעל יאָהר געפֿענגניס. די מנהגים אָבער פֿעראורטהיילען איהם צו לעבענסלענגליכער פֿעראַכטונג. דאָס געזעץ רעדט פֿון איינוואוינער — די מנהגים פֿון אונטערטהאַנען. דאָס געזעץ זאָגט: קעניג — די מנהגים זאָגען: זיין מאַיעסטעט. דאָס געזעץ ערלויבט יעדען איינעם זיך צו קליידען ווי ער וויל — די מנהגים שרייבען אונז פֿאָר, ווי אַזוי מיר מוזען זיך אָנציהען. דאָס געזעץ מאַכט פֿון דער חתונה אַן אָפֿיציעלען קאָנטראַקט — די מנהגים מאַכען פֿון איהר אַ רעליגיעזע און זיטליכע פֿערבינדונג, ד. ה., זיי מאַכען פֿון איהר אַ גאַנץ אונמאָראַלישע אינסטיטוציאָן. דאָס געזעץ בעטראַכט די פֿרוי אַלס אַ קינד, אַלס אַ ניט־זעלבסטשטענדיגעס וועזען, וואָס שטעהט אונטער דער השגחה פֿון דעם מאַן — די מנהגים מאַכען פֿון איהר אַ שקלאַפֿין. דאָס געזעץ ערלויבט אונז אויף אַ נאַטירליכער וועיזע געבאָרען צו ווערען — די מנהגים קוועלען, פֿערפֿאָלגען און מיסהאַנדלען דאָס קינד, וועמעס עלטערן עס האָבען צוזאַמען געשלאָפֿען, ניט האָבענדיג קיין אָפֿיציעלע ערלויבניס. דאָס געזעץ גיט דער אונפֿערהייראַטער מוטער געוויסע רעכטע — מאַנכעס מאָל זאָגאַר נאָך גרעסערע ווי צו דער פֿערהייראַטער — אָבער די מנהגים שטויסען יענע מוטער ארויס פֿון דער „אַנשטענדיגער" געזעלשאַפֿט; זיי פֿערדאַמען און פֿעראַכטען איהר. דאָס געזעץ רעדט אימער נאָר פֿון קינדער אין אַלגעמיין, ווען עס האַנדעלט זיך אום די עפֿענטליכע ערציהונג — די מנהגים אָבער מאַכען אַן אונטערשיעד צווישען אינגלעך און מיידלעך. דאָס געזעץ פֿאָדערט נאָר שטייערען און ציגזען אויס גאַנץ בעשטימטע גרונדען און צו גאַנץ בעשטימטע צוועקען — די מנהגים צווינגען יעדען טאָג צו ברייננגען קרבנות צו דער לעבערליכקייט, דער דומהייט, דער געוואוינהייט, דעם ליגען, דעם בעטרוג און דעם אַלגעמיינעם פֿאַנאַ-

טיזמוס. ס'איז אמת, דאָס געזעץ בעהאַנדעלט די פֿרוי אַלס ניט-זעלבסט־שטענדיגע פּערזאָן, אָבער דירעקט פֿערהינדערט ער ניט איהר ענטוויקלונג — די מנהגים אָבער צווינגען די פֿרוי אימער צו בלייבען אונוויסענד, און זאָגאַר דאַן, ווען זי איז עס ניט, צווינגען זיי איהר צו ערשיינען אונוויסענד. דאָס געזעץ דריקט אונז מאַנכעסמאָל — די מנהגים דריקען אונז שטענדיג. ווי דום, ווי לעכע־ליך דאָס געזעץ זאָל ניט זיין, זיינען אָבער די מנהגים אימער נאָך פֿיעל דומער און לעכערליכער. ווי גרויזאַם און ברוטאַל די געזעצע זאָלען ניט זיין, זיינען די מנהגים אימער נאָך גרויזאַמער און ברוטאַלער.

און דאָס איז שטענדיג אַזוי געווען. וואָס פֿאַר אַ געזעץ צווינגט אייך צו ערציהען א'יערע טעכטער אין קאָרופּציאָן און פֿערדאָרבענהייט? וואָס פֿאַר אַ געזעץ צווינגט אייך צו מאַכען פֿון אייער פֿרוי אַן אונבעצאָהלטע דיענסט? — די מנהגים מאַכען דאָס אַלעס. ווער פֿערהינדערט אייך צו פֿערשאַפֿען אייערע פֿריינד געגוס און פֿערגעניגען? ווער צווינגט אייך צו נעהמען אַנטייל אין לעכערליכע רעליגיעזע צערעמאָניעס און אַנדערע עהנליכע זאַכען, וועלכע האָבען ניט דעם קלענסטען ווערטה, די קלענסטע בעדייטונג?—די מנהגים. ווער צווינגט אייך אַרויפֿצודרינגען אויף אייערע קינדער אַ גלויבען, אין וועלכען איהר אַליין גלויבט שוין ניט מעהר? — אַלץ די מנהגים. ווער שרייבט אייך פֿאָר אַרויסצוואַרפֿען אייער טאָכטער אין גאַס, ווען זי איז שוואַנגער מיט דער פֿרוכט פֿון דער ליעבע, וועלכע איז פֿילייכט דער פּראָדוקט פֿון אַ מאָמענ־טאַלער לייכטזיניגקייט, אָדער אונבעוואָנענהייט? — די מנהגים. ווער האָט געשאַפֿען די טרויעריגע טהאַטזאַכע, אַז מענשען זאָלען שענדען די העכסטע און הייליגסטע געזעצע פֿון דעם געזונדען מענשען־פֿערשטאַנד, ענטשול־דיגענדיג זיך מיט די לעכערליכע ווערטער: „דאָס איז דער מנהג ביי אונז!" — אימער וויעדער די מנהגים.

וואָס מאַכען דען ניט די מנהגים פֿון אונזערע טעכטער?! זיי צווינגען זיי שטענדיג צו זאָגען ליגענס און צו בעהאַלטען זייערע ווירקליכע געדאַנקען הינטער דעם שלייער פֿון היפּאָקריטיזמוס. זיי דאַרפֿען ניט וויסען דאָס, וואָס זיי וויסען; זיי דאַרפֿען ניט פֿיהלען דאָס, וואָס זיי פֿיהלען; זיי דאַרפֿען ניט זיין דאָס, וואָס זיי זיינען אין דער ווירקליכקייט. „אַ מיידעל רעדט ניט אַזוי", „אַ מיידעל זאָגט ניט אַזוי", „אַ מיידעל פֿרעגט ניט אַזוי", „אַ מיידעל טהוט ניט אַזוי" א. ז. וו. — דאָס איז דער אָנפֿאַנג און די ענדע פֿון דער גאַנצער ערציהונג.

און ווען שליסליך אַזאַ אָרעמעס וועזען גלויבט און געהאָרכט, ווען זי בלייבט צופֿרידען מיט איהר אונפֿערמיידליכען שיקזאַל, ווען זי אָפּפֿערט אויף איהר בליהענדע יוגענד־צייט, איהר גייסט, איהרע געפֿיהלען און

בעדירפֿניסע, ווען מען האָט איהר געַנוג פֿערדרעהט דעם קאָפּ און ווען זי איז „אָרענטליך" געבליבען — דען דאָס רופֿען די מנהגים אָרענטליך — ווען זי האָט דאָס אַלעס געטהאָן און אויסגעפֿיהרט, דאַן האָט זי דעם טשאַנס, דאָס אירגענד אַ שמוציגער, גראָבער יונג בעלוינט איהר פֿאַר איהר אָרענטליכקייט מיט דעם, וואָס ער מאַכט איהר פֿאַר דער וועכ־טערין פֿון זיינע זאָקען און העמדער און פֿאַר אַ מאַשין, וועלכע בעזאָרגט די פֿאָרטפֿלאַנצונג פֿון זיין ערהאַבענעס געשלעכט; מיט איין וואָרט, ווען אַ מיידעל בלייבט אַזוי קליינליך און אונוויסענד ווי די מנהגים פֿאָ־דערען עס פֿון איהר, האָט זי אַ טשאַנס חתונה צו האָבען. אַ הערליכע בעשטימונג! זי, וואָס האָט פֿריהער פֿערריכט די זאָקען פֿון איהר פֿאָטער מיט אַ קינדערשער געהאָרכזאַמקייט, זי דאַרף איצט פֿערריכטען די זאָקען פֿון איהר מאַן. זומער שטאָפּט זי די לעכער פֿון זאָקען מיט באַנוועל, און ווינטער מיט וואָל, אָבער איהר שקלאַפֿעריי בלייבט אין אַלע יאָהרעס־צייטען די זעלבע. זי דאַרף זאָגאַר נאָך מעהר. זי דאַרף אויך פֿערריכטען די זעקעלעך פֿון איהר מאַן'ס קינדער; זי דאַרף זייגע קינדער זויגען, וויגען און פּפלעגען און זי האָט זאָגאַר דאָס רעכט צו שטאַרבען אין קינפּעט.

אָה, וואונדערבאַרע, אונבעשרייבליכע פֿרייהייט? זי, וואָס האָט זיך געמוזט שלאָפֿען לעגען בעפֿאָר דער חתונה אום 11 אוהר אַבענדס, זי דאַרף יעצט מאַנכעס מאָל אויפֿבלייבען אַ גאַנצע נאַכט און וואַכען ביי דעם וויעגעלע פֿון איהר מאַן'ס קינד. אָבער זי דאַרף יעצט נאָך פֿיעל מעהר אָם מאָרגען דאַרף זי איהם פֿרעגען, אויב ער האָט גוט געשלאָפֿען; זי דאַרף צוגרייטען פֿאַר איהם אַ פֿריהשטיק, איידער ער געהט צו דער אַר־בייט. און ווען ער קומט נאָך הויז דאַרף זי צופֿריעדען זיין מיט „פּאַפּאַ'ס" „הום" אין „בע", וועלכעס ער האָט נאָך איבעריג פֿאַר איהר. זי דאַרף זיך צוהערען, ווען „פּאַפּאַ" רעדט און זי דאַרף שטיל־שווייגען, ווען ער שילט איהר. זי דאַרף איהם איינרייבען מיט קאַנפֿער־עהל, ווען ער לייִדעט פֿון רומאַטעס, און ווען „פּאַפּאַ" אונטערהאַלט זיך מיט אַ פּאָר פֿריינד איבער די „מערקווירדיגע" ערלעבניסע פֿון זיין יוגענד, דאַן דאַרף זי אַריינגעהן מיט די קינדער אין דאָס נעבען־צימער און גריבלען איבער די גלענצענדע בעלוינונג פֿאַר איהר אָרענטליכקייט און טוגענד.

אָבער איך וויל יעצט אויך רייִדען פֿון דער אונבעלוינטער טוגענד. איך וויל רייִדען פֿון יענע מיידלאַך, וואָס האָבען ניט געפֿונען קיין חן אין די אויגען פֿון דעם אַלמעכטיגען מאַן; איך וויל רייִדען פֿון די מיידלאַך, וואָס האָבען ניט געפֿונען קיין מענער.

די נאַטור איז וואָהלטהעטיג; זי איז אין אַלע איהרע

מאַניפֿעסטאַציאָנען און האַנדלונגען, דען דאָס געגענטהייל וואָלט געווען איהר איינציגער טויטעס־אורטהייל. די קלענסטע אויסנאַהמע אין דעם געזעץ פֿון דער אַלגעמיינער נויטוועגדיגקייט וואָלט אַרויסגערופֿען אַ גאַנצע איבערקעהרעניס אין דער נאַטור, וועלכע וואָלט געפֿונען איהר ענדע אין דעם זעלבסטמאָרד פֿון אַלע לעבענס־ערשיינונגען. די גרינגסטע אָבשוואַכונג פֿון די נאַטירליכע אינסטינקטען און אייגענשאַפֿטען מוז פֿעראורזאַכען, פֿריהער אָדער שפּעטער, אַ גאַנצע איבערקעהרעניס אין דעם אָרגאַניזמוס. דיזע איבערקעהרעניס איז אָבער אין דער ווירקליכקייט אַ פֿאָלשטענדיגע פֿערניכטונג, דען אָבצושוואַכען אָדער צו פֿערניכטען אין גאַנצען די אייגענשאַפֿטען פֿון אַ געוויסער ערשיינונג מיינט ניט אַנדערש ווי איהר פֿאָלשטענדיג צו צורשטערען. די פֿערניכטונג פֿון איין אייגענשאַפֿט פֿעראורזאַכט די פֿערניכטונג פֿון אַלע אייגענשאַפֿטען. און אַ זאַך אָהנע אייגענשאַפֿטען איז גאָרנישט. די ווירקונגען פֿון דער נאַטור זיינען זעהר איינפֿאַך. זי האָט נאָר איין איינציגעס מיטעל און דיזעס מיטעל איז אין דער זעלבער צייט איהר צוועק: די אַנציהונגס־קראַפֿט.

אַלעס וואָס עקזיסטירט האָט די נייגונג זיך צוזאַמענצושמעלצען. אויך דער מענש ווערט מיט דיזער געבאָרען. איך וויל יעצט ניט ריידען פֿון אַלע אַנדערע ערשיינונגען, וועלכע ענטשטעהען דורך דיזע נייגונג; איך וויל נאָר אָנפֿיהרען איין איינציגע ערשיינונג, וועלכע בילדעט די בעסטע אילוסטראַציאָן פֿון דעם געזעץ דער געגענזייטיגער פֿעראייניגונג: די ליעבע. די ליעבע איז דער בעסטער אויסדרוק פֿון דיזען געזעץ, דען די אַלגעמיינע ווירקונגען פֿון דיזען געזעץ קען מען אין ערגעץ ניט אַזוי דייטליך בעאָבאַכטען ווי אין געשלעכטליכען לעבען. אין וויפֿיעל פֿערשיעדענע קלאַסען איהר זאָלט ניט איינטהיילען די ליעבע, איבעראַל שפּיעלט דער געזעץ דער געגענזייטיגער פֿעראייניגונג די גרעסטע, יאָ, זאָגאַר די איינציגע ראָלע. אין ערגעץ איז די אינערליכע נויטוועגדיגקייט פֿון דיזען געזעץ אַזוי טיעף אויסגעדריקט ווי אין דער ליעבע. ווער צ. ב. ש. עס בעאָבאַכטעט די פֿעראייניגונג פֿון צוויי שטויב־אַטאָמען קען אָבליידענען די נויטוועגדיגקייט און דעם צוועק פֿון דיזער פֿעראייניגונג, טראָצדעם, וואָס ער מוז אַנערקענען בלויז די טהאַטזאַכע. אָבער די אינערליכע נייגונג זיך צו פֿעראייניגען, ווי זי מאַניפֿעסטירט זיך אין דער טהיערישער און דער מענשליכער וועלט, קען פֿון קיינעם ניט אָבגעלייקענט ווערען, דען יעדער איינער מוז איינזעהן אַז די געשלעכטליכע ענטהאַלטזאַמקייט מוז פֿיהרען צור פֿערניכטונג. איך בעהויפּטע, אַז דאָס געזעץ פֿון דער געגענזייטיגער צונייגונג עקזיסטירט איבעראַל, נאָר אין דעם געשלעכטליכען לעבען, קענען מיר עס לייכטער דערקענען.

אונזערע טעכטער שטעהען אַלזאָ אויך אונטער דעם איינפֿלוס פֿון דעם געזעץ דער געגענזייטיגער אַנציהונג. איך וויל יעצט ניט ריידען פֿון די פֿערשיעדענע סאָרטען דער ליעבע, וועלכע דער מענש האָט ערפֿונדען, דער איינער רעדט פֿון זיטליכקייט, דער אַנדערער פֿון ריינהייט, דער איינער רעדט פֿון טוגענד, דער אַנדערער פֿון ליידענשאַפֿט. ווי געזאָגט, מען האָט ערפֿונדען פֿערשיעדענע סאָרטען פֿון ליעבע: גייסטיגע, ערהאַבענע, געמיינע, טהיערישע, סענטימענטאַלע, גראַבע, פֿיינע, אַנשטענדיגע, שענדליכע, עדעלע, ריינע, ניעדעריגע, זינליכע און פּלאַטאָנישע ליעבע.

מען קען די צאָהל פֿון דיזע אונטערשיידונגען פֿערמעהרען אַזוי פֿיעל ווי מען וויל, נאָר די הויפּטזאַכע בלייבט אימער: די ליעבע, ד. ה., דאָס געזעץ דער געגענזייטיגער אַנציהונג, די געשלעכטליכע פֿעראייניגונג. נאָר דאַן, ווען דאָס מעדכען בעפֿריעדיגט מאָראַליש און פֿיזיש איהרע נאַטירליכע נייגונגען, נאָר דאַן קען זי ערפֿילען איהר נאַטירליכע בעשטימונג, נאָר דאַן קען זי זיין אַ מענש; דאָרט וואו דער מענש ווענדעט אָן אַלע מיטלען, דיזע נאַטירליכע נייגונג צו אונטערדריקען, דאָרט לייקענט ער אָב זיין נאַטירליכע בעשטימונג.

מיר האָבען אויסגעקלעהרט מנהגים און מיר ווענדען זיי אָן, מנהגים, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך דעם שטאַרקסטען ווידערשפּרוך געגען די הויפּט־געזעצע דער נאַטור. מיר גלויבען, אַז עס איז נויטווענדיג די נאַטירליכע אינסטינקטען און נייגונגען צו אונטערדריקען. מיר ווילען זיי אָבשטעלען, ווען זיי ווילען זיך בעוועגען; מיר פֿערדאַמען זיי אַליין צו זיין, ווען זיי ווילען זיך פֿעראייניגען. מיר טהיילען זיי אָב, ווען זיי ציהען זיך געגענזייטיג אָן. מיר בעטראַכטען עס אַלס פּפֿליכט די נאַטור אָבצושוואַכען, דיזע אָבשוואַכונג — אָדער בעסער געזאָגט, אונזערע שטענדיגע ערפֿאָלגלאָזע פֿערזוכע אויף דיזען געביעט — רופֿען מיר טוגענד. יאָ, דיזע פֿערזוכע זיינען ערפֿאָלגלאָז, דען די נאַטור לאָזט זיך ניט אונטערדריקען. עס גיט אַ לאַטיינישער שפּריכוואָרט, וועלכער זאָגט: „דו קענסט די נאַטור אַרויסיאָגען מיט אַ מיסט־גאָפּעל, אָבער זי וועט טראָץ־דעם ווידער קומען".

יאָ, זי קומט דאָך ווידער, אָבער די מיסט־גאָפּעל האָט איהר פֿערוואונדעט, און דיזע וואונדען בלוטען און פֿילען זיך אָן מיט מאַטעריע. דאָס אָרעמע מעדכען, וועלכעס מיר מאַכען צום סטודיר־עקספּערימענט פֿון אונזער מיסט־גאָפּעל־מאָראַל, פֿערוועלקט לאַנגזאַם און שטאַרבט אַלס איינע פֿון יענע אונצעהלבאַרע שלאַכט־אָפּפֿער, וועלכע מיר ברינגען יאָהר אויס יאָהר איין מיט אַ פֿרומער גרויזאַמקייט דעם מינאָטאַוראָס*).

*) דער מינאָטאַוראָס איז אַ פֿאַבעלהאַפֿטעס וועזען אויס דער גריכישער מיטהאָלאָגיע.

יאָ, אַ מינאָטאַוראָס! עס איז אַ שרעקליכעס וועזען מיט אַ מויל אַזוי גרויס ווי די ביבעל און אַ ריעזען-גרויסען קערפּער, וועלכער ענדיגט זיך אין אַ שטריק-נאָדעל. דער נאָמען פֿון דיזער שרעקליכער חיה איז: היסטעריע. זי פֿרעסט מעדכען, מעדכען און אימער נאָר מעדכען.

און ווען עס קומט אַ מאָל אַ טהעסעאוס, וועלכער פֿערניכטעט דיזע עקעלהאַפֿטע חיה, דאַן רופֿט איהר איהם אַ שלעכטען און פֿערדאָרבענעם מענשען.

עלטערען, וואָס איהר האָט ליעב אייערע קינדער, ווי אַזוי קענט איהר זיין די בונדעס-גענאָסען פֿון דיזער שרעקליכער חיה? ווי אַזוי קענט איהר עס פֿערטיג ברייגנען איהם די אָפּפֿער אַריין צו שטעקען אין זיין שטענדיג אָפֿענעם מויל? איז עס ניט אייער פֿליכט צו שיצען אייערע קינדער פֿאַר דער גרויזאַמקייט פֿון דעם מינאָטאַוראָס פֿון אייער מאָראַל? אייער לעכערליכע מאָראַל-קאָמעדיע שטערט מיר גאַנץ ווייניג. איך זאָג אייך אָפֿען און פֿריי, אַז איך וועל קעמפּפֿען גענען דעם מינאָטאַוראָס, קעמפּפֿען מיט אָדער אָהנע אייער הילפֿע. דאָס איז מיין מאָראַל. און איך וועל זיעגען אין דיזען קאַמפּף, דען איך וועל אַרויסשלעפּען די שרעקליכע חיה פֿון אייערע מנהגים אויס איהר פֿינסטערער און אונטעראירדישער וואָהנונג אין דאָס שטראַהלענדע ליכט פֿון דער וואַהרהייט, און איך וועל איהר פֿערדאַמען און פֿעראורטהיילען, אַפּעלירענדיג אָן די מענשליכע געפֿיהלען אין מענשען. איך וועל איהר אַרונטערהאַקען דעם שמוציגען ליגען-קאָפּ מיט דעם שאַרפֿען שווערד פֿון מיינע קריטישע ווערטער.

עלטערען, וואָס איהר בעגעהט אַ זעעלען-מאָרד אָן אייערע טעכטער, פֿערביטעט זיי צו הערען מיינע ווערטער. עלטערען, וואָס איהר ערניעדריגט זיך, צו זיין די בוטשערס פֿאַר דעם מאָהלצייט פֿון אַ בלוטיגע, מערדערישע חיה, זאָגט צו אייער שלאַכט-פֿיה, אַז איך בין דער פֿינסטערער דעמאָן, וועלכער וועט זיי פֿערשלינגען; בעהיט אייערע קינדער פֿאַר מיין איינפֿלוס.

מיט אַ מענשליכען קערפּער און אַ קאָפּ פֿון אַן אָקס, די לעגענדע דערצעהלט, אַז אַ גהויבישער פֿאָלקס-שטאַם איז בעזיעגט געוואָרען פֿון דעם קעניג מינאָס פֿון קרעטאַ. אַלס קריעגס-שטייער האָבען די בעזיעגטע גריכען געמוזט שיקען אַלע 9 יאָהר אַ שיף מיט 7 פֿון די שעהנסטע יונגע מענער און 7 פֿון די שעהנסטע יונגע מעדכען נאָך דעם אינזעל קרעטאַ אין דאָס זאָגענאַנטע לאַבירינט — אַזוי האָט זיך גערופֿען די וואָהנונג פֿון דעם פֿורכטבאַרען מינאָטאַוראָס — וואו זיי זיינען אויפֿגעפֿרעסען געוואָרען פֿון דעם שרעקליכען וועזען. דער גריכישער העלד טהעסעאוס האָט פֿערניכטעט דעם ענטזעצליכען מינאָטאַוראָס און האָט דאַדורך בעפֿרייט זיינע פֿאָלקס-גענאָסען פֿון דער גרויזאַמער מענשען-שטייער.

איך פֿאָרדער אייך אויף אָנצואווענדען אַלע מיטלען, אַז אייערע קינ־דער זאָלען מורא האָבען פֿאַר מיר. איך פֿאָרדער אייך אויף צו פֿערהינ־דערן, אַז מיינע אידעען זאָלען ניט צושטערען אין 10 יאָהר, אָדער אפשר נאָך בעפֿאָר, די קליינע געביידע פֿון אייערע לעבערליכע אידיאָטישע און גרויזאַמע מאָראַל – בעגריפֿע, וועלכע איהר האָט אויפֿגעבויט מיט בלוט בעפֿלעקטע הענד.

איידער איך וועל אָנפֿאַנגען דעם קאַמפף געגען די פֿערברעכערישע גרויזאַמקייט פֿון אונזערע מנהגים, וועלכע פֿעראורזאַכען און ענטוויקלען די היסטעריע, וויל איך אייך זאָגען צוויי ווערטער: עס אינטערעסירט מיר גאַנץ ווייניג, אויב איהר וועט רופֿען מיין שרייב־וויזע גוט אָדער שעהן; מיין גאַנצעם אינטערעסע איז צו זיין דער זיעגער אין דיזען קאַמפף. אום צו זיין זיכער, אַז די מעדכען וועלען לעזען מיינע ווערטער—דען איך וויל נאָר צו זיי אַליין ריידען, ניט צו די עלטערען — וויל איך האָבען, אַז איהר זאָלט פֿערברענען מיינע ביכער, אַז איהר זאָלט אַרויפֿשטעלען מיינע שריפֿ־טען אויף די גרויסע ליסט פֿון פֿערבאָטענע ביכער. איך וויל געווינען איינ־פֿלוס, און ווען איך האָב דאָס ניט נויטיגע טאַלאַנט אָדער די נויטיגע קראַפֿט דיזען איינפֿלוס צו פֿערלאַנגען, דאַן זאָל אייער פֿלוך און אייער פֿערדאַ־מונג מיר העלפֿען, אַז מיינע ביכער זאָלען געלעזען ווערען.

דיזע טאַקטיק האָב איך געלערענט פֿון אַ מעכטיגער פֿריינדין, פֿון דער נאַטור. איך זי אַרבייט דעסטאָ בּעכטיגער, וואָס מעהר מען פֿערזוכט איהר צו אונטערדריקען.

א געשפּרעך מיט יאפּאנער.

איך בין ביי די יאפּאַנער געוועזן און האָב מיט זיי אָנבייסען געגעסען. קודם כל האָבען זיי מיך געפרעגט, ווער און וואָס איך בין.

האָב איך זיי דערלאַנגט אַ וויזיט־קאַרטע: מ ו ל ט א ט ו ל י, ושעני.

דער סעקרעטער האָט עפּעס פערשריבען. איך האָב פון דער זייט געכאַפּט אַ קוק ביי איהם אין ביכעלע און בעמערקט, אַז ער האָט מיר אָנגעוויזען אַ פּלאַץ אין דער אָבטהיילונג: א י נ ד ו ס ט ר י ע ל ע מ ע ר ק־ ו ו י ר ד י ג ק י י ט ע ן, פונקט אונטער דעם קאַנאָן, וואָס זיי האָבען אין דער שטאָדט דערלעפט געזעהן, ווי ער שמעלצט זיך און פערמישט זיך מיט בראָנז.

— ושעני?... וואָס איז דאָס פאַר אַ פּראָפעסיאָן?

— איך האָב געהוסט און געהוסט, געסאָפּעט און געסאָפּעט און דערנאָך גאַנץ נאַאיוו געענטפערט:

— כ'זאָל אַזוי וויסען פון שלעכטס, אָה קאַמי!

— קענט איהר מאַכען זייגערס?

— ניין, קאַמי.

— אָדער רעגענשירמס?

— ניין, קאַמי.

— אָדער זייגערס מיט אויסגעלאַסענע בילדער?*)

— אַך ניין, קאַמי!

---

*) „זייגערס מיט אויסגעלאַסענע בילדער". די פלעגט מען מאַכען אויף יאַפּאַן"ס שטענדיגער בעשטעלונג. דאָס זיינען געוועזן זייגערס מיט דאָפּעלטע דעקלאַך, וואָס ד, אונטערשטע פון זיי האָט פערדעקט אַ קליין אויסגעלאַסען בילדעל. די פרומע האָלענדער האָבען זיי נאָך צו מיין צייט געליפערט מיט דעם גרעסטען פערגניגען. אָט אַזוי זיינען זיי. — מ.

— זיינט איהר אפשר אַ בריה אויף דעם „קייזער-שניט"? *)

— אויך ניט, קאַמי!

נו, איז מיר אָבער פּאָרט עפּעס קלאָהר געוואָרען איבער דער דאָזיגער פּראַגע, און נאָך איידער ס'איז אַריינגעקומען דאָס דיענסט-מיידעל, וואָס ער האָט געשיקט רופען, כדי אויסצופּרואווען די געשיקטקייט, וועלכע ער האָט מיר געוואָלט צושרייבען, האָב איך זיך אָבגערופען מיט דעם גאַנצען עהר-גייץ פון איינעם, וואָס מיינט, אַז ער האָט וואָס עס איז ענטדעקט:

— יאָ, וואָס עהנליכעס, קאַמי, איך בין פערקעהרט געבוירען!

ווידער האָט דער סעקרעטער פערשריבען. אָבטהיילונג: „מערקוויר-דיגקייטען פון דער נאַטור". איך בין אַרונטער אונטער מאַלקאָלם פון „מאַקבעט".

— פערקעהרט געבוירען, גוט. אָבער וואָס קענט איהר מאַכען?

— איך קען ניט ווען דעם אמת זאָגען, אָה קאַמי.

די גאַנצע באַטשאַפט האָט זיך דערשראָקען און האָט אַ קוק געטהאָן אויף מיין בויך. דער איז נישט געווען צו זעהן. דעריין האָבען זיי אויך גע-פונען די איינציגע אורזאַכע, וואָרים איך האָב איהם ניט אויפגעשניטען. וואָרים—דאָס האָבען זיי מיט יאַפּאַנישער אָפענהערציגקייט צוגעגעבען — וואו ס'איז גאָרנישט דאָ, דאָרט האָט דער ליגען אפילו קיין רעכט ניט צ ערמאָרדען די וואַהרהייט.

— און וויפיעל ברייגנט עס אייך איין? — האָט דער קאַמי מיט אַ ברייגדליכען אינטערעס געפרעגט.

— עס ברייגנט מיר גאָרנישט איין, אָה ליעבענסווירדיגער קאַמי!

ווידער אַמאָהל האָט דער סעקרעטער פערשריבען ביי זיך אין ביכעלע: „דער אמת איז אין האָלאַנד אַזוי ביליג, אַז ער ווערט גאָרנישט בעצאָהלט. וואָרים די וואָס ליפערן איהם, האָבען ניט קיין בויך".

— האָט איהר חשק, מיט אונז צו פריהשטיקען?

— מיט פערגניגען.

און איך האָב זיך אַנידערגעזעצט צווישען קאַמי און קאַמי, נאָר די קאַמיס זיינען געזעסען איינע לעבען די אַנדערע, ווי עס איז דער מנהג אי יאַפּאַן, אויך ביים אונטערשטען עק פון טיש איז געזעסען אַ קאַמי. דער-נאָך האָט זיך געמאַכט אַ געשפּרעך, וואָס איך גיב דאָ איבער אַזוי גוט ווי מעגליך.

*) אַ שווערע אָפּעראַציע, וואָס קומט פאָר ביי קינפּעטאָרינס.

— איין זאך זאג מיר אקארשט, דו ושעני פון פערקעהרטער געבור… וויפיעל געטער זיינען פארהאן?

— געניי קען איך עס ניט זאגען, קאמי. לאמיך אקארשט זעהן… נארוועגען, שוועדען, דענעמארק, רוסלאנד, פוילען, אנהאלט-דעסאו, הילד־בורגהאוזען, מאנאקא…

— אבער דאס איז דאך געאגראפיע. איך האב אייך געפרעגט אויף די געטער… דאס רופט מען, מיין איך, ביי אייך טהעאלאגיע.

— פערשטעהט זיך, קאמי. אבער די טהעאלאגיע האלט זיך אויף די געאגראפיע, איז דאס אויף דער פאליטישער געאגראפיע. יעדער שטאאט האט זיך זיין אייגענעם גאט, אדער צוויי… א פערצייטיגען און א מאדער־נעם. ווען דאס פירסטענטהום העבינגען האלט מלחמה מיט רוסלאנד, דאן ווערט א קריעג צווישען די געטער פון די דאזיגע צוויי לענדער. דער גאט פון די האלענדער איז דער בעסטער….

— פון וואנען ווייסט איהר דאס?

— קאמי, ס'שטעהט בפירוש אין אלע האלענדישע שול־ביכער… וואס זשע, דאס איז יאפאנישער טהעע, אה קאמי?

— יא, מיר האבען איהם געקויפט ביי אטטא ראָעלאף, וועלכער האט אויך א סקלאד אין יעדדא. איהר קענט עס שמעקען, אה איהר פער־קעהרט געבוירענער?

— יא, ער שמעקט ווי א שפאצירגאנג איבער'ן פעלד… דריי מ… נאך'ן שניט.

די קאמים האבען פון ענטציקונג געפאטשט מיט די הענד, כמעט אזוי ווי האלענדער, וועמעס נאציאנאלער שמאלץ בעשטעהט אין דעם, וואס ער ברייננגט אריין און פיהרט ארויס שיעדאמער קעז פון קעלן.

— טהעע איז די פרייד פון הארצען, אה קאמי.

— וואס הייסט ביי אייך א הארץ, אין א שלעכטער שעה געבוי־רענער?

— ס איז א בוך אהן בלעטער, לייטזעליגער פרעמדלינג.

— אנטלייהט מען עס אין די לייה־ביבליאטעקען?

— ניין, קאמי, לייהען לייהט מען עס ניט, נאר ווען ניט ווען ווערט עס פערקויפט, דער עיקר ווען ס'איז שלעכט געשריבען.

— און דער, וואס פערקויפט עס?

— דער העלפט זיך פאר דער צייט אויס מיט „פרינציפען", מיט דאגמען, מיט געוואוינהייטען, מיט'ן אומקוקען זיך אויף „מען'ס" אור־טהייל.

— „מ ע ן"... ווער איז דאָס?

— דאָס איז אַ חיה מיט אַ סך קעפּ. זי ערנעהרט זיך פֿון בלומען און פֿריכטע — פֿון די פֿיינסטע, אָה קאַמי! — און שפּייט מיט גיפֿט, גראָד פֿערקעהרט ווי די ביהנען, וועלכע זויגען פֿון גיפֿט האָניג. „מען" איז אייזען, ווען ער שלאָגט, נעבעל, ווען איהר ווילט איהם צוריקשלאגען. „מען" איז דער מאַן, וואָס איז ניטאָ, „מען" רעדט, ווען מען פֿרעגט איהם ניט, און שווייגט, ווען מען רעדט צו איהם, „מען" פֿערקריכט אין ווינקעלאַך, וועלכע זיינען קלענער ווי ער אַליין, און אַז איהר ווילט איהם אַרויסקריגען פֿון זיין בעהעלטעניש, איז ער ניטאָ, אַזוי ווי אַ וואַנ...

— איך ווייס שוין, מיר זיינען געווען אין פּאַריז... אָבער וואָס זשע, איהר האָט גאָר ניט קיין וואַנצען־פּולווער דאָ?!

— אַוודאי, קאַמי, נאָר ס'העלפֿט ערשט דאַן, ווען „מען" איז טויט. „מען" וואָלט זיך שוין ווי עס איז געלאָזט פֿערטרייבען, ווען ער וואָלט נישט כסדר געזאָרגט דערפֿאַר, ער זאָל זיין טויט און בעגראָבען און פֿערגעסען נאָך פֿאַר דער נידערלאַגע. דאַן זיינען דאָ נייע „מען'ס" אויף זיין אָרט, און זיי מיינען דאַן מיט אַ פּאָר טויזענד פֿונד גוס־אייזען, וואָס זיי שטעלען אַוועק אין דער פֿאָרם פֿון אַ ליאַלקע אויף דעם אָדער יענעם מאַרק, מיט אַ מאָנומענט, הייסט עס, צו קענען בעצאָהלען דעם חוב פֿון די אַלטע „מען'ס". אָדער בעסער געזאָגט, זיי מיינען עס אפילו אויך ניט. דער צוועק איז בלויז, זיך אויסצוגעבען פֿאַר בעסער איידער די פֿריהערדיגע. און די ניט־אויפֿריכטיגקייט פֿון אַזאַ מין לויב דערקענט מען צווישען אַנדערעס אויך אין דעם, וואָס די, וועלכע גיבען אייזען אָנשטאָט גאָלד, וואַרפֿען אין דערזעלבער צייט שטיינער אויף ד י, וועלכע וועלען שפּעטער ווידער מעהר ניט קריגען ווי גאַנץ ביליגען אייזען.

— אָבער וואָס טהוט איהר פֿאָרט, אום ניט אונטערדריקט צו ווערן?

— דאָס איז שווער געגוג, קאַמי, וואָס איהר קומט פֿון מרחקים אַהער. פֿאַרהאַן אַזעלכע, וועלכע קעמפּפֿען ביז די לעצטע כוחות זייערע — דאָס זיינען די פֿערקעהרט געבוירענע — אָבער דאָס רוב פֿון זיי לויפֿען אַריבער אויף דער אַנדער זייט, כדי צו מאַכען איין האַנד מיט „מען", כאָטש קיינער וועט עס אונטער פֿיער אויגען ניט צוגעבען. אדרבה, יעדער איינער רעדט מכח „מען", אַקוראַט ווי ער אַליין וואָלט ניט געהערט דערצו.

— ווי זשע קענט איהר וויסען, ווער ס'געהערט דערצו און ווער ניט?

— דאָס דערקענט איהר מייסטענס אָן דעם בויך... וועלכער איז ניטאָ, אָה קאַמי, וועמענס גייסט עס ווערט גאָרנישט מיעד פֿאָרשענדיג. ווער ס'האָט אַבויך, דיק, קיילעכדיג, פֿאָרמאַזוס — דאָס הייסט פֿאָלשטענדיג

אויסגעפילט, אָה קאַמי! — און דער עיקר ניט אויפגעשניטען ווי אַ בוך מיט קריסטליכע דרשות, — ווער ס'האָט אַזאַ בויך, דער קען בעטראַכט ווערן פאַר איינעם, וואָס געהערט צו „מען". און דער, וואָס האָט קיין בויך ניט, איז פערקעהרט געבוירען. אָבער ס'איז אַ פוילע געשיכטע, אָה קאַמי, וואָס איהר זאַמעלט אין זיך די חכמה אַזוי ווי אַ ברונען רעגען־וואַסער, יאָ, אַ פוילע געשיכטע. ס'איז אָקוראַט ווי מיט דער אָנשטענדיגקייט...

— „אָנשטענדיגקייט", וואָס איז דאָס אַזוינס?

— דאָס איז עפּעס, ווי עס זעהט אויס ווי אויסערליכע שטריכען, לייטזעליגער קאַמי, וועלכע בעצייכענען דעם אינהאַלט און ווערען געגעבען אויף זיין אָרט, מחמת אַן אויסערליכע צייכנונג איז וועלוועלער איידער דער אינהאַלט. אָנשטענדיגקייט איז דעם ש״רוי, וואָס „מען" וויקעלט אין פאַפיר און אויף וואָס „מען" שרייבט אויף: „ערשטע קלאַסע סחורה פאַר פאַבריק־פּרייזען", כדי אויף אַזאַ'ן אופן צו קענען עפּענען אַ קראָם מיט ווינציג קאַ־פּיטאַל. אנשטענדיגקייט איז אַזאַ מין מאַרקע, וואָס שטעלט מיט זיך פאָר אַ בעשטימטען ווערטה, אָבער מען קען זי ניט אויסבייטען. אַנשטענדיגקייט איז קריסטאָפעל־טוגענד...

— אַהאַ, „טוגענד"! — נעהמט אַקאַרשט נאָך אַ שעלבעל טהעע, איהר, וואָס איהר פערדיענט אויפגעשניטען צו זיין... טרינקט, פרעהט זיך, ציהט אויס די פּיס און זאָגט מיר וואָס טוגענד איז.

— כ'וואָלט עס גערן געטהאָן, קאַמי, וואָס איהר זופט אַריין די וויז־הייט, אַזוי ווי בלעטער זאַפּען איין אין זיך דעם לעבענס־געטראַנק, אָבער נו יאָ!... ס'איז געפעהרליך! שווערט איהר מיר, קאַמי, אַז איהר וועט גאָרנישט איבערדערצעהלען פון דעם, וואָס איך וועל אייך זאָגען מכח טו־גענד? אַז איהר וועט עס ניט זאָגען ניט דעם קעניג, ניט דעם מיניסטער, ניט דעם בעל הבית פון אייער האָטעל, ניט דעם מיידעל וואָס איהר האָט אָקאָרשט געשיקט רופען אַהער, ניט דעם מאַן, וואָס פוצט אייערע שטיוועל?

— מיר טראָגען ניט קיין שטיוועל; פריי אַרויס דערמיט, איהר אמת־זאָגער, מאַן אָהן אַ בויך, האָט קיין מורא נישט. ווען מיר וואָלטען אפילו געטראָגען שטיוועל, וואָלטען מיר עס אויך קיינעם נישט געזאָגט. וואָס איז טוגענד?

— קאַמי, איך ווייס ניט וואָס טוגענד איז!

— דאָס האָב איך זיך טאַקי געטראַכט, ווען איך האָב געהערט, אַז איהר זייט אפילו ניט אים שטאַנד צו מאַכען זייגערס מיט אויסגעלאַסענע בילדער. נאָר אַז איהר ווייסט עס ניט, טאָ פאַרוואָס האָט איהר אַזוי מורא געהאַט, מיר זאָלען חלילה ניט דערצעהלען ווען עס איז דאָס, וואָס איהר אַליין קענט ניט זאָגען?

— אָט דאָס איז דאָס מאַקי, אָה טוגענדגיעריגער קאַמי, וואָס איהר זיט אַזוי שטאַרק פֿערליעבט אין אויסגעלאַסענהייטען... אויף זייגערס. אָט דאָס איז דאָס מאַקי. „מען" ווייס גענוי וואָס טוגענד איז אַזוינס, „מען" טהוט צום טויט דעם פֿערקעהרט געבוירענעם, וועלכער ווייסט עס נישט.

— אָבער זאָגט זשע מיר, אָה מאַן, וועמעס זעלע איז געבוירען געוואָרען אויף דער לינקער זייט, זאָגט זשע מיר, וואָס „מען" בעטראַכט פֿאַר טוגענד?

— זעהט איהר, דאָס איז עפּעס אַנדערש, קאַמי פֿון זיטליכער גרויס־קייט און יאַפּאַנישען קופּער, נאָר די ערצעהלונג איז לאַנג, מחמת „מען" ענדערט זיך אַזוי אָפֿט און אין דערזעלבער צייט „מען'ס" טוגענד אויך אַסך טוגענדען פֿון „מען" זיינען פֿערלאָרען געגאַנגען — דאָס רוב טוגענדען זיינען נים פֿערשריבען געוואָרען, קאַמי — דאָך מכח דעם, וואָס איז געבלי־בען און איז בעקאַנט, וויל איך גערן זאָגען אַלצדינג, וואָס איך ווייס.

בראשית, אין אָנפֿאַנג איז טוגענד געווען... גאָרנישט! מען איז געווען טוגענדהאַפֿט, כל זמן קיינער האָט נים גערעדט מכח טוגענד. טוגענד נעהמט זיך פֿון טויגען, אָה איהר שפּראַך־קענערשער קאַמי. אין אָנפֿאַנג אַלוא האָט אַלעס געטויגט. די קוה האָט געפֿרעסען גראָז, און קיינער האָט דער בהמה נים געזאָגט, ווי זי דאַרף טהאָן, כדי צו פֿערוואַנדלען דאָס זויגע גראָז אין מילך און פּוטער. „מען" האָט געהאַנדעלט גוט, „מען"ע הראָט געטויגט... ביז וואַנען עס זיינען געקומען מענשען, וועלכע האָבען געגעבען אינסטרוקציעס, ווי מען דאַרף טהאָן, כדי צו טויגען. די אינסטרוק־ציעס פֿאַר די קיה האָבען נים געטהאָן קיין שום שאָדען. די איינפֿאַכע בהמות האָבען זיי נים געלעזען. דאָס איז אַ גרויסע טוגענד פֿאַר די קיה, אָה קאַמי. אָבער „מען" האָט יאָ געלייענט די אינסטרוקציע, אום צו טויגען. דאָס איז געווען „מען'ס" ערשטע אונטוגענד, אָה קאַמי, וועלכער בעלעקט זיך מיט דער וויסענשאַפֿט אַזוי ווי מיט אַ מאָרגען־טראַנק. וואָרים די נאַטור פֿון דעם מענשען איז געווען גוט. אָבער „מען" האָט אָנגעהויבען דערצעה־לען, וואָס גוט איז, און פֿון דער רגע אָן האָט „מען" געהאַט אַזויפֿיעל טוגענדען, וויפֿיעל „מען" האָט קעפּ: אַ לעגיאָן, ווי איך האָב שוין געזאָגט, אָה קאַמי, וואָס איהר זייט בעהאַוועט אין די אונבעגרייפֿליכסטע זאַכען. די מאַמע האָט ליעב געהאַט איהר קינד. רופֿט „מען" זיך אָב: „הערט, מאַמעס, איהר מוזט ליעבען אייערע קינדער!" פֿון דעמאָלט אָן, אַז אַ מו־טער האָט שטאַרק ליעב געהאַט איהר קינד, האָט דאָס דאָזיגע קינד זיך גלייך געטראַכט: „נו, פֿערשטעהט זיך, דו מוזט דאָך, „מען" האָט דיר אָנגעזאָגט אַזוי צו טהאָן." עס איז געלעגען אין דער נאַטור, אַז הערצליכ־קייט איז אַרויסגעקומען פֿון דעם פֿערקעהר פֿון די געשלעכטער. דאָס איז

אויך געווען דער פֿאַל ביי די געגז, וועלכע גיבען אינאיינעם אַכטונג אויף זייערע יונגע חברה. פֿערשטעהט זיך, ביי די געגז, איז עס אַזוי געבליבען, מחמת ס׳איז ניט געווען קיינער, וואָס זאָל עס זיי פֿאַרשרייבען. הקיצור, אָה קאַמי, יואָס איהר זייט אַזוי ליעבענסווירדיג ווי אַן עהע־קאַמעראַד פֿון די בריהענדע געגז... מחשבות׳ן, זייט איהר אַ בעוויבטער?

— ניין, מאַן פֿון אונגעצוויגענער אַבשטאַמונג.

— ס׳מאַכט גאָרניט אויס, קאַמי, וואָס איהר וואָלט אודאי געווען אַזוי ליעבענסווירדיג ווי דער זכר פֿון די געגז, ווען איהר זייט אין זיין לאַגע... די טוגענד איז פֿערשוואונדען נאָכדעם ווי מען האָט גענומען ריידען מכח דער טוגענד, אָקוראַט ווי די שטילקייט פֿערשווינדעט דורך אַ געשריי מכח דער שטילקייט.

„מען" האָט געמאַכט טוגענדען, וועלכע האָבען פֿערנומען דעם פּלאַץ פֿון טוגענד. און די דאָזיגע פֿאַבריצירטע טוגענדען האבען זיך געביטען יעדען סעזאָן, יאָ יעדע וואָך. וואָס הייגט איז געווען טוגענד, איז מאָרגען געוואָרען אונטוגענד, און אומגעקעהרט. ווער עס וואָלט זיך היינט בעהאַנגען מיט דער פֿאַראיאָהריגער טוגענד, וואָלט געווען אויסער דער מאָדע און מען וואָלט איהם אָנגעקוקט ווי אַ פֿערקעהרט נעבוירענעם. ווער ס׳טהוט זיך אָן אין די טוגענד פֿון דער צוקונפֿט, ווערט אויסגעפֿייפֿט אַזוי ווי וואַגנערס מוזיק אין פּאַריז. דער עיקר איז, מען זאָל אויף זיך אַרויפֿציהען די טוגענדען פֿון טאָג. ווער ס׳נעהמט זיך דאָס פֿאַר אַ מוסטער, דער איז מאָדערן, טוגענדהאַפֿט.

מיט לאַנגע יאָהרען צוריק, למשל, אָה קאַמי, וואָס איהר שיינקט אַוועק זיידענע שטאָפֿען אַלס מתנות, מיט יאָהרען צוריק האָט מען געגלויבט אין יופּיטער, ווענוס, וועסטאַ און נאָך אַזעלכע זאַכען... זומער־שטאָפֿען, געוועבט פֿון דיכטער אין דער פֿרייער לופֿט. צייטענווייז האָבען זיך געמאַכט שעהנע צייכנונגען אין די דאָזיגע וועבערייען, אָבער די פֿאַרב איז אָבגעקראָכען אין דער קעלט.

דערנאָך איז אַ צייט לאַנג נאָכאַנאַנד אָנגעגאַנגען אַ מיש־מאַש פֿון אַלערליי אַנדערע גאָטעס־דיענסטען...

— איך פֿרעג אייך אויף „טוגענד", אָה מאַן, וואָס דו מישסט אַזוי אוים די זאַכען איינע מיט די אַנדערע... איך פֿרעג אויף טוגענד, און איהר דערצעהלט מיר גאָר ווענען „גאָטעסדיענסט"...

— איהר זייט גערעכט, קאַמי, פֿירסט אין דער קונסט פֿון איידעלער אונטערשיידונג, ס׳איז אמאָל וואו ניט וואו געווען אַ מין טוגענד, זיך אויפֿצועסען איינע די אַנדערע. „מען" איז געווען דאַגעגען און האָט געדרונ־

גען, אַז פֿ ע ר ב ר ע נ ע ן איז בעסער... מחמת פֿרעהליכקייט וועגען, וואָרים נאַטור־ווייסעפֿייער גיט ליכט, אָה קאַמי, וואָס איהר זעהט אין זיך אין שאַפֿט אַזוי ווי אַ שוואָם, און ליכט ברייננט מונטערקייט. „מען" האָט פֿערברענט יעדען איינעם, וואָס האָט געהאַט אַנדערע טוגענדען, איידער „מען" גופא. ענדליך זיינען די שטענדיגע אילומינאַציעס לאַנגווייליג געוואָרען — איהר קענט זיך משער זיין, וואָס דאָס איז אַזוינס געוועזן, אָה קאַמי, וואָס מען פֿיהרט אייך אַרום פֿערביי די שורות פֿון גאַז־פֿלאַמען אין פּאַרק — הקיצור, די שטענדיגע אילומינאַציעס זיינען מיאוס ומאוס געוואָרען, האָט מען די לייט גענומען אָבהאַקען דעם קאָפּ, וואָס דאָס איז פֿאַר אַסך געווען אַ גאַנץ קנאַפּער שאָדען. נאָך שפּעטער האָט „מען" אויסגעטראַכט אַנדערע מיטלען, ווי אַזוי צו צווינגען צו „מען'ס" ט ו ג ע נ ד ע ן. „מען" האָט דערוואָרגען, דערשטיקט די פּאַציענטען, — און די ווערטער ד ע ר װ א ָ ר ג ע ן און ד ע ר ש ט י ק ט קען מען פֿערשטעהן אי בדרך משל, אי פּשוטו כמשמעו, אין פּראָסטען זינן פֿון וואָרט, הייסט עס. דאָס איז דער ביליגסטער וועג, וואָס „מען" האָט היינטיגע צייטען אָנגענומען.

— וואָס פֿאַר אַנדערע ט ו ג ע נ ד ע ן נאָך זיינען דען איצט אין דער מאָדע, אָה מאַן, וואָס איהר זייט אויף אַ ניט טוגענדליכען אופֿן געקומען אויף דער וועלט?

— איהר טרעפֿט וואָס צו פֿרעגען, אָה פֿאָרשענדער קאַמי, וואָס איהר ווילט וויסען וואָס עס טהוט זיך גאַנץ אונטען ביי מיר אין מיין געמיטה, אַזוי אַז עס געהט מיר איינפֿאַך אַריבער אַ שוידער איבער'ן לייב צו ריידען מיט אייך מכח דעם דאָזיגען ענין. ס'האָט זיך מיר ניט איינגעגעבען אויסצואווייכען אייער שאַרפֿזיניגקייט, וועלכע דרינגט אַריין אין דער טיעפֿער טיעפֿעניש פֿון מיין נשמה, אָקוראַט ווי אַן אַקציזנוק לאָזט זיך אַראָב אויף דעם סאַמע גרונד פֿון דעם קאַסע־קאַסטען. דאָך אָה, קאַמי, איידער איך לאָז זיך פֿונאַנדער איבער די היינטיגע טוגענדען, פֿאָדער איך פֿון אייך אַ שבועה, שווערט מיר, אַז...

— גוט, גוט, מיר שווערען. איך שווער, און קאַמי שווערט, און אויך דער קאַמי, וואָס זיצט דאָרט ביים עק, שווערט.

— איהר שווערט, אַז איהר וועט מיך נישט פֿערראַטהען?

— דאָס שווערען מיר אייך, איהר, וואָס איהר מאַכט אַזעלכע צערעמאָניעס דורך אייער פֿערקעהרטער געבורט.

— הערט מיך אויס, קאַמי, וואָס שטעהט אָן דער שפּיצע פֿון דער ווייטער באַטשאַפֿט, און איהר, קאַמי, וואָס שטעהט אין מיטען, און איהר

קאַמי, וואָס שטעהט ביים עק פֿון דער באָטשאַפֿט: פֿאַרהאַן אַצונד צוויי טוגענדען. זייערע נעמען זיינען צניעות און עהרליכקייט, און אַט די צוויי זיינען איינס, אָה קאַמי. און דער נאָמען פֿון דער דאָזיגער איינער טוגענד — וועלכע איז צוויי — דער נאָמען פֿון דער דאָזיגער טוגענד...

— געה וויטער, מאַן פֿון אַ מערקווירדיגער פֿאָרשטעלונג.

— דער נאָמען פֿון דער דאָזיגער טוגענד, אָה קאַמי... קענט איהר מיר נישט לייהען אַ פּאָר טויזענד טאַעלס?

— אונמעגליך, מיר האָבען אָקאָרשט אויסגעגעבען אונזער לעצטען טאַעל.

— דאַן סמייע איך ניט אייך צו זאָגען דעם נאָמען פֿון אָט דער איינער טוגענד, אָה קאַמי, מחמת איהר קענט נאָך מיינען אַז איך רוף אייך אונטוגענדהאַפֿט, וויל איהר האָט אויסגעגעבען אייער לעצטען טאַעל.

— מיר וועלען עס ניט אָנפּאַסען אויף אונז. מיר יאַפּאַנער האָבען אונזער אייגענע יאַפּאַנישע טוגענד. זאָג, מאַן, וועמעס זעעלע איז קרום...

— דער נאָמען פֿון דער דאָזיגער טוגענד, אָה קאַמי...

דאָ איז אָריינגעקומען דער דיענער, וועלכער האָט געבראַכט די צייטונג.

— וואָלט איהר אפשר געוואָלט אונז פֿאָרלעזען די צייטונג און אונז ערקלעהרען וואָס דאָרט שטעהט, איהר פֿרעמדלינג אין אייער אייגען געבורטס־לאַנד?

— מיט פֿערגניגען, טוגענדהאַפֿטער קאַמי.

— פֿאַרוואָס רופֿט איהר מיר עפּעס טוגענדהאַפֿט?

— קאַמי, איך האָב געזעהן, אַז דער דיענער, וועלכער האָט אייך געבראַכט די צייטונג, האָט אייך אין דערזעלבער צייט אויך דערלאַנגט אַ בריעף. דיזען בריעף האָט איהר געעפֿענט, און איך האָב בעמערקט, ווי די טוגענד האָט זיך אָבגעשפּיעגעלט ביי אייך אויף׳ן געזיכט, בעת איהר האָט דאָרט ענטדעקט אַ וועקסעל, און איך האָב זיך געפֿרעהט מיט דער צופֿרידענהייט פֿון אייער זעעלע. מחמת דעם האָב איך אייך גערופֿען טוגענדהאַפֿט.

— און די צניעות?

— די וועט ניט צוריקבלייבען, אָה קאַמי. מיט דעם וועקסעל אייערן... ווי גרויס איז ער?

— דרייצעהן טויזענד טאַעלס.

— מיט אייער וועקסעל קענט איהר צודעקען אַלע עבירות, אַלע אַבוויכונגען פֿון צוריקהאַלטונג, וועלכע מען וואָלט אייך פֿעררעכענט פֿאַר ניט צניעות'דיגע מעשים, ווען איהר דעקט זיי ניט צו מיט דעם וועקסעל אייערן. מיינט איהר, אָה קאַמי, וואָס איהר בעקומט אייערע טוגענדען צוגעשיקט אין וועקסלען דורך דער פּאָסט, — מיינט איהר טאַקי באמת'ן, אַז די האָלענדישע רעגירונג, וועלכע האָט זיך תמיד אויסגעצייכענט אין אַלערליי מאָדערנע טוגענדען, וואָלט אייך געליפֿערט אויסגעלאַסענע בילדער, ווען איהר וואָלט געווען אונטוגענדהאַפֿט גענוג ניט צו בעצאָהלען פֿאַר זיי מיט יאַפּאַנישען קופּער און מיט לאַקירט פּרעזענטיר־שאַכטלאַך? ניין קאַמי! דאָס וואָס עס וואָלט בעטראַכט געוואָרען פֿאַר געמיין, ווען עס טהוט עס אַ פּראָסטער חי וקים, אַן אָרעמער טייפֿעל, איז ביי די האָלענדער אין די אויגען געוואָרען עדעל, גרויס און צניעות'דיג, וויבאַלד עס איז נור געקומען פֿון אַ רעגירונג, וועלכע איז אַזוי רייך אין לאַקירטער טוגענד ווי די יאַפּאַנישע, און נאָך מעהר, קאַמי... דאַרף איך אייך בעטען, איהר זאָלט אַריינהאַפּען אַהער דאָס דיענסט־מיידעל? און דעם דיענער אויך? אָבער איינעם נאָך'ן אַנדערן!

דער דיענער איז געקומען צוערשט, מחמת דאָס דיענסט־מיידעל האָט גענומען אַ לעקציאָן אין יאַפּאַניש.

— זאָג מיר אָקאָרשט, דיענער, ביסט דו מוגענדהאַפֿט?

— יאַ, מיין העררר, זעהר טוגענדעאַפֿט.

— איך וואָלט עס אסור געגלויבט אויף איהם, — האָבען זיך אָבגערופֿען אַלע קאַמים מיט אַמאָל — ער זעהט ניט אויס ווי איינער, וואָס האָט היבשע וועקסלען ביי זיך אין טאַש.

— איין מאָמענט, אָה איהר אינטערעסאַנטע פֿרעמדע, וואָס איהר שטעהט צו הויך צו פֿעראַכטען דאָס קליינע, דאָס נידעריגע. פֿאַרהאַן גרויסע טוגענר און קליינע טוגענד. מיר דוכט, אַז מיר האָבען דאָ פֿאַר זיך אַ ביישפּיעל פֿון קליינער טוגענד. זאָג מיר אָקאָרשט, דו מיט טוגענדען געבענשטער איבער קנעכט און הערן, — ביסט דו עהרליך?

— יאָ, מיין העררר, מחמת דאָס געוועהרט אַם לייגנסטען. איך האָב דאָ זעקס גולדען די וואָך און פֿולע קעסט.

— אָט האָט איהר אייך די עהרליכקייט אין אַ פּראָסט־פשוט'ער פֿאָרם, אָה קאַמי, אַזוי איינפֿאַך ווי דאָס לאָמפּען־שירעמעל, וואָס איהר טראָגט אויף'ן קאָפּ אָנשטאָט אַ הוט. דער מאַן בערעכענט... זאָג זשע מיר, דיענער, וויפֿיעל וואָלסט דו אַ שטייגער געקענט גנב'ענען, ווען דו ביסט ניט עהרליך?

— איינמאָל טאַקי גאַנצע טויזענד גולדען, מיין הערר. אָבער דאַן וואָלט איך געגאַנגען מיט'ן קאָפּ אין דר'ערד.

— ריכטיג. הערט זיך אַלזאָ גוט צו, אָה קאַמי. דער דאָזיגער מאַן פֿער'ענט זעקס גולדען די וואָך און „קעסט". לאָמיר זאָגען, ס'בעטרעפֿט פֿינף הונדערט גולדען אַ יאָהר. דורכשניטליך קען אַ משרת זיך האַלטען איף די פּים אַן ערך דרייסיג יאָהר צייט. די בעלוינונג פֿון דעם דאָזיגען מאַן'ס עהרליכקייט בעטרעפֿט אויף אַזאַ'ן אופן אַ קימא לן פֿון פֿופֿצעהן טויזענד גולדען. ס'איז אַלזאָ גאַנץ היינט־מאָדיש פֿון זיין זייט, וואָס ער האָט זיך אויסגעקליבען די דאָזיגע בעלוינונג, איידער די קליינע סומע, וואָס זיין אונעהרליכקייט וואָלט איהם געקענט איינברייגען, שוין גאָר ניט צו ריידען מכח די צרות, וואָס ער וואָלט דורך איהר געקענט אַריינכאַפּען. איהר אַליין האָט געהערט, קאַמי, ווי ער האָט אין דער גאַנץ געוועהנליכער פֿאָלקס־שפּראַך געלויבט די עהרליכקייט, נאָר פּשוט דערפֿאַר ווייל זי „געווערט אַם לייגסטען".

— דאָס איז ריכטיג, איהר שאַרפֿזיניגער פֿרעמדלינג. אָבער אַצונד וואָלטען מיר געוואָלט הערען עפּעס מכח דער אַנדערער העלפֿט פֿון אָט דער איינער טוגענד, וועלכע איז צוויי.

— דערצו האָב איך נייטיג דאָס מיידעל.

— פֿאַר דעם „קייזערשניט"?

— ניין, קאַמי, פֿון דער צניעות וועגען.

דער דיענער איז אַרויס, און דאָס דיענסט־מיידעל איז אַריין. זי איז געווען רויט פֿון דעם גאַנצען יאַפּאַניש, וואָס זי האָט נאָר וואָס כלומר'שט געלערענט.

— מיין הערר, ווילט איהר אַזוי גוט זיין פֿרעגען אָט די געלע הער-רען, צו ס'איז אמת, אַז דער משרת זייערער האָט ווירקליך אַ גוט־געהענדעם געשעפֿט דאָרט אין זיין פֿאָטערלאַנד? און צי איך קען זיך פֿערלאָזען דערויף, אַז ער וועט זאָרגען פֿאַר מיר ווי געהעריג איז? וואָרים איך בין ניט אַזוי נאַריש ווי גרעטכען, וועלכע געהט איצט אַרום איבער די הייזער מיט איהר קינד, וואָס האָט קיין טאַטען ניט. ס'הויבט זיך גאָר נישט אָן! קודם כל מוז איך וויסען... וואָרים, פֿערשטעהט איהר מיך, מיין אָנשטענדיגקייט איז וואָס עס איז ווערט ביי מיר. און פֿערלירען אַ גוטען פּלאַץ, איידער איך בין זיכער, אַז איך וועל ניט מוזען אַרומלייפֿען ווי גרעטכען, וועלכע קען אין ערגעץ ניט אָנקומען, ווייל זי איז ניט קיין עהרליך מיידעל...

— גענוג, אָה דיענסטמויד, עהרליך מיידעל, דו קענסט געהן! — נאָר

וואָרט אָקאָרשט, איין וואָרט בלויז: וואו האַלט עס מיט אייער אַ פּאַנז לעקציע?

— אָה, דאָס וואָלט געגאַנגען ווי געשמירט, מיין העררָ... ווען איך וואָלט נור געוואוסט, צו זיין קראָם דאָרט אין דערהיים געהט ווירקליך גוט, און אַז איך וועל ניט אַזוי ווי גרעטכען...

— און אייער ה אָ ל ע נ ד י ש ע שטונדע?

— מיין הערר, ער האָט בלויז זעקס גולדען אַ וואָך און „קעסט". איהר פערשטעהט דאָך אַליאָ, אַז איך וואָלט זעהר ניט געוואָלט שפּעטער אַזוי ווי גרעטכען...

— נו געגוג שוין, קענסט געהן צוריק צו דיינע לעקציאָנען, דו טוגענדהאַפטע דיענסט־מויד! — איהר האָט בעמערקט, קאַמי, ווי די דאָזיגע שטיבער־ריינינגענדע פרויענצימער איז פול מיט די מאָדערנע טוגענדען אַקוראַט ווי אַ האָלענדישע רעגירונג?

— גאַנץ ריכטיג, איהר בויכלאָזער אונטערזוכער, וואָס איהר פּרעסט אַרויס דעם אמת פון קנעכט און דיענסט־מיידלאַך. אָבער וואָס זשע, מוזט איהר דען אָננעהמען אַט די צוויי עקזעמפּליאַרען אַלס מוסטער פאַר דער גאַנצער וועלט?

— איך מיין, אַז יאָ, קאַמי. איהר האָט געהערט, ווי אַ פאָלקס־שפּריכוואָרט מעסט די עהרליכקייט מיט דער איל, אַקוראַט ווי איהר מעסט די שטיקער זייד, וועלכע איהר גיט מיר ניט אַוועק אַלס געשיינק, און ווי אַזוי די טוגענד־ליעבענדע דיענסט־מויד קען ניט לערנען קיין יאַפּאַניש ביז וואַנען זי ווייסט ניט, צי האָט דער לעהרער איהר ער ווירקליך אַ גוט־געהענדעס געשעפט דאָרט אין דערהיים. אַזוי, קאַמי, געהט עס איבעראַל. אין די העכערע קרייזען פון דער געזעלשאַפט איז מען נישט געוועהנט אָנצורופען די זאַכען אַזוי ביים רעכטען נאָמען, אָבער אין גרונד גענומען, בעשטעהט אַלצדינג אויף... ג ע ל ד!

ווען איך, וואָס איך בין ניט טוגענדהאַפט, וואָלט געפונען אימיצען, וועלכער איז שוואַכער פון מיר, און איך וואָלט איהם געצוואונגען פאַר מיר צו אַרבייטען אָהן געצאָהלט, כדי אַליין צו לעבען ווי אַ פוילענצער פון די פריכטע פון זיינע הענד, דאַן וואָלט דאָס בעטראַכט געוואָרען פאַר אונעהרליך ביז דעם מאָמענט, ווען איך וואָלט געקענט מאַכען אייזענבאַהנען מיט דעם אָנגע׳גנב׳עטען געלד. דאָס קענט איהר וויסען, אָה קאַמי, וואָס איהר האָט געהאַט די כוחות און די געדולד בייצוואוווינען די זיצונגען אין די קאַמערן, וועלכע רעפּרעזענטירען ניט דאָס האָלענדישע פאָלק.

ווען איך וואָלט אַשטייגער אימיצען געשלאָגען און געשמיסען, אָדער

איינגעשפּאַרט און געלאָזט אומקומען פאַר הונגער, דאַן וואָלט מען עס בעטראַכט פאַר אונטוגענדהאַפט, וואָרים מען וואָלט מיך געפרעגט, וויפיעל ריינעם פּראָפיט איך האָב דערפון געהאַט, וואָס איך וואָלט נישט געקענט אויפווייזען. אָבער אין האַאַג האָט איהר געזעהן, ווי די עהרליכסטע מע-נער פון זיביציג ערטער זיינען צופרידען מכח דער טוגענד פון א רעגירונג, וועלכע טהוט דאָס זעלבע און הויבט זיך גאָרנישט אָן שעהמען דערמיט. האָט איהר אין פּאַרלאַמענט געזעהן ווען עס איז רויט געוואָרען, אָה קאַמי, ווען מען האָט גערעדט מכח דעם ריינעם פּראָפיט, וואָס מען האָט דער-פון?

— ניין, איך מוז צוגעבען, אַז אָט די הערען האָבען אויסגעקוקט צו האָבען א רוהיגען געוויסען. עס זיינען געווען צווישען זיי אַזעלכע, וואָס האָבען געהאַט בייבער... אָה, געשוואָלען פון טוגענד!

— און וועלכע זיי שניידען קיינמאָל ניט אויף, אָה קאַמי, וואָס איז, גלעבען, א שאָד. און מיט דעם אַנדערן טהייל פון די היינטיגע טוגענדען, וועלכע זיינען צוויי און דאָך איינס, אויך דערמיט, קאַמי, זעהט עס אומע-טום אוים איינס און דאָס זעלבע. אָט שטעהט דאָ אין דער צייטונג: פערהייראַט:

הערר יאַנסען
מיט
פריילין פעטערסען.

פריילין פעטערסען איז אַלזאָ פון איצט און וויטער פרוי יאַנסען, דאָס הייסט: הערר יאַנסען האָט צוגעזאָגט פריילין פעטערסען, אַז ער וועט זי ניט לאָזען אַרומלויפען אַזוי ווי גרעטכען. דאָס האָט ער פערשפּראָכען פאַר עדות אין שטאָדט-הויז. און ער האָט פערשריבען זיין נאָמען אין א בוך, וואו מען וועט שפּעטער קענען גענוי אויסגעפינען, ווער ס'איז דער פאָטער פון פריילין פעטערסען'ס קינדער, כדי צו וויסען אויף ריכטיג, ווע-ס'מוז בעצאָהלען שול-געלד און די קאָסטען פון פאָקען-שטעלען.

אַשטייגער ווען פריילין פעטערסען וואָלט געגאַנגען וואוינען אינאיינעם מיט הער יאַנסען פאַר אָדער גאָר אָהן פערזיכערונג אין דעם בוך פון'ם שטאָדט-הויז, דאַן וואָלט מען עס פון איהר בעטראַכט פאַר א ניט-צניעת'-דיגע האַנדלונג. איהרע קינדערלאַך וואָלט מען דאַן גערופען „ניט עכט", אָדער נאַטירליך...

— און ווי הייסען די דאָזיגע קינדער אַצונד?

— אונגאַטירליך און עכט, אָה קאַמי, וועמעס גייסט וויל גאָרניט זאַט ווערען אַזוי ווי די רויב-גיעריגקייט פון א קריסטליכען שטאַאַט. אַצונד זיי-

נען די קינדער אַזוי איבערפֿילט מיט אוננאַטירליכקייט, אַז זיי זיינען עכט. אָבער דער עיקר איז עס דאָ געגאַנגען מכח געלד. בעת הערר יאַנסען איז געפֿאַלען אויף די קניע, כדי אויף אַן אַנשטענדיגען אופן איהר מיטצוטהיילען, אַז ער וואָלט איהר וועלען דערהויבען צו דער מוטער פֿון זיינע צוקינפֿטיגע קינדער, איז איהר גאַנצע צניעות אָבגעהאַנגען פֿון דער פֿראַגע, צי איז ער אים שטאַנד, זי אָבצוהיטען דערפֿון, אַז זי זאָל ניט אַמאָל מוזען אַרומלויפֿען אַזוי ווי גרעטכען.

דער הערר יאַנסען האָט אַפנים געמוזט האָבען אַ גוט געשעפֿט. ווען ער וואָלט דאָס דאָזיגע געשעפֿט ניט געהאַט און פֿריילין פעטערסען וואָלט אַשטייגער אויף זיין פֿאָרשלאָג נעענטפֿערט: „מיט פֿערגניגען!" אָדער: „ווי פֿריינדליך דאָס איז פֿון דיין זייט!" אָדער גאָר פשוט: „כ'וועל זיך אַקאָרשט איבערלייגען"... דאַן וואָלט פֿריילין פעטערסען געוועזען גאַנץ ניט-צניעות'דיג. אַצונד איז זי טוגענדהאַפֿט, און זאָגאַר שטאָלץ מיט איהר טוגענד, וואָרים איהר זעהט דאָך, זי דערצעהלט די גאַנצע וועלט, אַז פֿון היינט אָן וויטער וואוינט זי צוזאַמען מיט דעם הערר יאַנסען.

— ווער האָט ערפֿונדען די דאָזיגע טוגענד, אָדער איז מען וועגען דעם ניט איינשטימיג, אַזוי ווי מכח דער בוכדרוק-קונסט?

— ניט די דאָזיגע טוגענד און ניט די דאָזיגע קונסט זיינען ווען עס איז ערפֿונדען געוואָרען. די אומשטענדען האָבען געטריבען דערצו, מען זאָל אָנוועגדען עפּעס, וואָס האָט עקזיסטירט, אָה קאַמי, די נויטווענדיגקייט פֿון אויפֿקלעהרונג האָט געטריבען צו אַ שנעלערער פֿערשפּרייטונג פֿון די געדאַנקען, און מען האָט דערצו אויסגעקליבען דאָס לאַנג-בעקאַנטע מיטעל פֿון דער דרוקעריי, וואָס איז פֿריהער בלויז דערפֿאַר ניט אָנגעווענדעט געוואָרען, ווייל די נויטווענדיגקייט איז נאָך ניט געוועזען גרויס גענוג, אַז זי זאָל קענען דעקען די קאָסטען דערפֿון.

און די צניעות, אָה קאַמי, וואָס איהר האָט ניט גוט געטהאָן מיך אַראָבצופֿיהרען פֿון וועג,—די צניעות איז ניטאָ. ס'איז איינער פֿון די פֿילע אופֿנים, דורך וועלכע מען מאַכט פֿון דעם שפּאָרזאַמקייט אַ פּרינציפּ און פֿון דעם יקרות אין לעבענס-מיטלען אַ טוגענד.

אין אָנפֿאַנג, אָה קאַמי, זיינען אַלע קינדער געוועזען ניט-עכט, און ס'איז קיינעם אויף'ן זיינען נישט אַרויף צו פֿעראַכטען אַ מיידעל, דערפֿאַר וואָס זי איז געוואָרען אַ מוטער. ס'וואָלט געוועזען אָקוראַט ווי מען וואָלט אַשטייגער געוועזען ברוגז אויף אַ בלום, דערפֿאַר וואָס זי האָט זיך פֿערמאָסטען אַריבערצוגעהן פֿון דעם קנאָספּען-צושטאַנד אין פֿולער בליהונג.

דאָס איז געבליבען אַזוי, ביז וואַנען ס'האָט אָנגעהויבען ווערען ווייניג נאָהרונג.

מען האָט געגעבען אָנצוהערען די יונגע מיידלאַך, אַז זיי מוזען זאָרגען פאַר די ערנעהרונג פון זייערע קינדער.

דאָס האָט זיי געטריבען דערצו, זיך אַפּריהער נאָכצופרעגען, צי דער פאָטערשאַפט-קאַנדידאַט האָט זיין אייגענעם אַ גוט-געהענדעם געשעפט.

אַסך האָבען געזאָגט יאָ, און אָפטמאָל איז עס ווירקליך געווען אַזוי. אבער עס זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס ניט קוקענדיג דערויף האָבען זיי ניט געזאָרגט פאַר זייערע קינדער. זיי האָבען זיך געמאַכט אַזוי ווי זיי וויסען גאָרנישט פון וואָס צו זאָגען, ווען דיזע אָדער יענע יונגע מוטער האָט זיי אויפגעפאָדערט, צו טהיילען מיט זיי דעם עול פון דער פאַמיליע.

כדי זיך צו בעוואָרענען אַנטקעגען דער דאָזיגער אָבלייקענונג, האָט מען בעשטימט, אַז פאַרלאַך מוזען חתונה האָבען, און אַז יעדער איינער, וואָס וויל ווערען אַ פאָטער, מוז עס אַ פריהער ערקלעהרען. דעריין, אָה קאַמי, ליגט אודאי עטוואָס גוטעס. דאָך נישט גוט, איז דאָס, וואָס מען האָט דערמיט געלאָזט הערען, אַז אַ מיידעל, וואָס האָט אימיצען געגלויבט אויף'ן וואָרט, אָהן דער דאָזיגער עפענטליכער ערקלעהרונג, איז ניט אַזוי בראַוו ווי אַן אַנדער מיידעל. העכסטענס וואָלט מען איהר געקענט בעשולדיגען אין אונפאָרזיכטיגקייט, מחמת זי האָט פערגעסען, אַז די הערצער פון די מענשען זיינען שלעכט, וואָס יעדער איינער האָט דאָך דאָס בעדאַרפט וויסען.

איך האָב אייך געזאָגט, אַז אין אָנפאַנג איז דאָס אַנדערש געווען, אָה קאַמי. די ערפינדונג פון דעם וואָרט „צניעות"...

— איהר האָט געזאָגט, איין העלפט פון דער אַלגעמיינער טוגענד— וועלכע איז צוויי — איז ניט ערפונדען געוואָרען.

— און דאָס זאָג איך נאָך איצט אויך, אָה קאַמי, וואָס איהר זעהט רק האַלבע אַרבייט... די זאַך איז נישט ערפונדען, האָט ניט געקענט ערפונדען ווערען, ווייל זי עקזיסטירט ניט. נאָר דאָס וואָרט, צו בעצייכענען דאָס ניט עקזיסטירענדע, האָט מען אָנגעהויבען אָנווענדען, בעת מען האָט געדאַרפט האָבען אַ סטראַשידלע איבערצושרעקען די מענשען און זיי וואָרענען פאַר דער איינשרומפּונג פון די פאָרציאָנען, וואָס קען קומען דורך דעם וואוקס פון דער בעפעלקערונג. די נאַאיווע מיידלאַך גופא, וועלכע דערשרעקען זיך פאַר דעם קלאַנג פון דעם דאָזיגען וואָרט, וויסען נישט, אַז אַמאָל איז זייער אונפאָרזיכטיגקייט גאָרנישט בעטראַכט געוואָרען פאַר אַ זינד. אָבער ביי אונז איז דאָס שוין פון גאַנץ לאַנג אָן, קאַמי. פאַרהאַן

ערטער, וואו ס'איז נאָך ביז גאָרניט לאַנג צוריק ניט געווען די מינדעסטע שאַנדע צו זיין נאַטירליך*). זעהט, אַט האָב איך דאָ אַ ביכעלע, וואָס איז זעהר אינטערעסאַנט און פֿון וועלכען מען קען אַרויסזעהן, אַז מיט זעכציג יאָהר צוריק איז נאָך אין נאָרד־אַמעריקאַ די צניעות, אין דעם זינן פֿון די ציוויליזירטע הונגערליידער, געווען אַן אומבעקאַנטע זאַך. „קיין שום אונפֿאָרזיכטיגקייט — אַזוי זאָגט אַן אַמעריקאַנער עלצטער — קען ניט פֿער־טרייבען אַ פֿרוי פֿון איהרע עלטערן'ס הויז. ס'מאַכט נישט אויס וויפֿיעל קינדער זי ברייננט אַריין אין הויז; זי איז צו יעדער צייט ווילקאָמען: „דער קעסעל איז שטענדיג איבער'ן פֿייער, זי צו ערנעהרען."

איהר זעהט שוין, אָה קאַמי, די גאַנצע צניעות ליגט אין קעסעל. נעהמט אַוועק דעם דאָזיגען קעסעל, און איהר וועט גלייך זעהן, ווי די עלטערן וועלען מאַכען אַ וואָרט. וואָס זאָל בעדייטען אַ פֿלוך געגען דאָס מיידעל, וואָס ברייננט אַריין אין הויז אַן עופּה'לע אָהן אַ פֿערשריבענעם פֿאָטער.

— דיינקען די רויט־הויטיגע נאָך איצט אויך אַזוי?

— כ'מיין, אַז ניט, קאַמי מיט'ן געלען פּנים. כ'מיין, די ווייסע אַמע־ריקאַנער האָבען אַודאי געמוזט אָבנעהמען ביי זיי די קעסלען און זיי גע־געבען אָנשטאָט דעם עטליכע נייערפֿינדענע ווערטער מכח טוגענד. ווען אַ מיידעל האָט איצט אַ קינד, וואָס איז געקומען אויף דער וועלט דורך אַן איבערמאָס פֿון נאַטירליכקייט, וועט זי עס זיכער טויטען, ווי ס'איז דער מנהג אין ציוויליזירטע לענדער. גיט אַקאָרשט אַ קוק אַהער, אָה קאַמי, וואָס איהר האָט אַזוי שטאַרק בעגעהרט צו שעפּען בילדונג פֿון דער צייטונג. „אין דער „פּרינצענגראַכט' האָט מען היינט אין דער פֿריה געפֿונען דעם טויטען קערפּער פֿון אַ נייגעבוירען קינד." דאָס אָדער עהנליכעס לייענט מען וועניגסטענס אַלע וואָך, און אַז מען בערעכענט וויפֿיעל ניי־געבוירענע קינדער ס'ווערען ניט געפֿונען, וועלכע זיינען פֿונדעסטוועגען פּונקט אַזוי אונליעב בעהאַנדעלט געוואָרען ווי דאָס אָרים עופּה'לע אין דער שטינקענדער „פּרינצענגראַכט", דאַן, אָה קאַמי, בעדויערט מען, וואָס עס זיינען אויסגעפֿונען געוואָרען אַזעלכע ווערטער איבער טוגענד, און מען איז מקנא די אַמעריקאַנער פֿאַר זייערע קעסלען, וואָס היינגענדיג שטענדיג איבער'ן פֿייער, האָבען זיי ערלויבט דעם מענשען צו זיין אַ מענש אָנשטאָט טוגענדהאַפֿט.

*) איך בין געווען אין לענדער, וואו קינדער-מאָרד מחמת שאַנדע איז אַן אומבע-קאַנטע זאַך, און איך האָב געזעהן, ווי אַט די צרויפֿגעצוואונגענע שאַנדע און די מאָרדען, וואָס קומען דערפֿון אַרויס, ווערן איינגעפֿיהרט און וואַקסען אינאיינעם מיט'ן קריסטענטהום.

— אָבער וואָס איז די בעלוינונג פאַר אַזאַ מין טוגענדליכקייט? — האָט קאַמי געפרעגט.

— גאָרנישט, קאַמי, און טאַקי ווידער מחמת דעם געלד. עלטערן, געזעצגעבער און קעניגע בעגרייפען זעהר גוט, אַז די בעלוינונג פאַר דער טוגענד וואָלט געקאָסט פונקט אַזוי טהייער, ווי דאָס טראָגען די פאָלגען פון דעם געגענטהייל, מחמת דעם האָט מען אויסגעפונען עטוואָס — שוין ווידער אַ וואָרט, אָה קאַמי—נאָר זאָגט מיר פאָרט, האָט איהר געלייענט מיינע „אידעען“?

— בנאמנות אַז ניט, מיר האָבען אונזערע לעהרער אין יעדראָ געמוזט צוזאָגען, אַז מיר וועלען ניט לייענען אַזעלכע זאַכען.

— דאַן קענט איהר ניט וויסען, וואָס איך האָב געזאָגט אין נומער 88 פון די „אידעען“: ווערטער רעגירען איבער דער וועלט, קאַמי. אַזאַ מין וואָרט אַלזאָ האָט מען אויך אויסגעפונען אָנשטאָט אַ קעסעל איבער׳ן פייער, אַלס אַ בעלוינונג פאַר דער טוגענד. ווען אייער דיענסטמיידעל בלייבט אַ כשר׳ע צנועה איהר לעבען לאַנג, ווען דער דיענער פון אייער האָטעל זאָל זיך אפילו עלטערן מיט זיין עהרליכקייט, וועט מען זיי פונדעסטוועגען, אַזוי גיך ווי זיי וועלען שוין מעהר ניט קענען אַרבייטען, לאָזען לויפען, אָקוראַט ווי גרעטכען, וועלכע האָט ניט געהאַט קיין ברעקעל טוגענד אין זיך, אָדער ווי אימיצען, וואָס איז געווען דום געגנוג צו קריגען טויזענד גולדען מיט איין קלאַפּ — און דערצו נאָך אפשר געבערענטע צרות אייך — אָנשטאָט צו זיין פערזאָרגט מיט דרייסיג יאָהר „קעסט“. נאָר דער אונטערשיעד הויבט זיך ערשט אָן נאָך׳ן טויט. דאַן, „זאָגט מען“, קומען אָט די שלעכטע אויסרעבנער און גרעטכען אונטען און די אַנדערע אויבען. צי ס׳איז אמת, ווייס איך ניט. און זיי, וועלכע טהיילען אויס די פלעצער, ווייסען עס אייגענטליך אויך ניט. נאָך מעהר, זיי אַליין גלויבען ניט אין דעם.

— ווי קענט איהר וויסען, אַז זיי גלויבען ניט אין דעם?

— קאַמי, אַמאָל איז אין טהעאַטער געזעסען אַ מאַן, וועלכער האָט געוואָלט זעהן דאָס שטיק, וואָס מען האָט געשפּיעלט. אָבער ס׳איז איהם אונמעגליך געווען, מחמת דאָרט זיינען געווען אַזוי פיעל מענשען, וועלכע זיינען געקומען פאַר איהם און האָבען איהם פערשטעלט די ביהנע. ער האָט זעהר גערן געוואָלט מאַכען פלאַץ פאַר זיך, כדי צו קענען בעסער זעהן און אין דערזעלבער צייט ניט אָבגעבען דעם אָרט זיינעם, וועלכער איז גראָד געווען ווי צוגעמאָסטען פאַר איהם, ווען עס וואָלט נור געווען אַביסעל גראַמער אַרום איהם.

וואָס האָט ער געזאָלט טהאָן, קאַמי? ער האָט אויסגעטראַכט אַ

וואָרט, אַזוי צו זאָגען: „נאָך דעם דאָזיגען שוישפּיעל ווערט אויפגעפיהרט אַסך אַ שעהנער שטיק. ווער עס וועט אַלזאָ בלייבען דאָ אויף זיין פּלאַץ, וועט דאָס שעהנערע שטיק ניט זעהן. נאָר ווער עס שטעהט גלייך אויף'ן שטעל אויף און געהט אַוועק, דער וועט קענען זעהן דאָס שטיק."

אַסך האָבען איהם געגלויבט און פֿערלאָזען זייערע פּלעצער.

— און ער אַליין?

— קאַמי, מיט הענד און פֿיס האָט זיך דער מאַן פֿעסט אָנגעהאַלטען אָן זיין פּלאַץ. ער האָט מורא געהאַט, ער זאָל ניט אַוועקגעשלעפּט ווערען פֿון דער מאַסע, וועלכע האָט איהם געגלויבט און איז אַנטלאָפֿען פֿון דעם שטיק, וואָס איז געגעבען געוואָרען, אום צו קריגען אַ צוטריט צו דער פֿאָרשטעלונג, וועלכע האָט געזאָלט קומען. מיר דוכט, דערפֿון קען מען אַרויסזעהן, אז דער דאָזיגער מאַן האָט אַליין נישט געגלויבט אין זיין אייגען וואָרט.

און דערפֿאַר, אָה קאַמי, וואָס איהר פֿערשטעהט, ווי אַזוי איבערצוגיסען אַ משל אין פּראָסט פּשוט'ער שפּראַך, דערפֿאַר גלויב איך ניט אין'ם וואָרט פֿון די, וועלכע בעצאָהלען פֿאַר די „מעשים טובים", די טוגענדען, וואָס זיי פּריידיגען, מיט אַ מטבע, וועלכע קאָסט גאָרנישט. און דערפֿון זעהט איהר אויך אויף דאָס ניי, ווי אַזוי דער גלויבען אין גאָט, וועלכער שרייבט פֿאַר אַלערליי טוגענדען, איז אייגענטליך קיין אַנדער זאַך ניט נאָר אַן אָנווייזונג אויף אַן אונבעקאַנטען קאַסירער, ביי וועמען קיינער קען קיין דין וחשבון ניט אָבנעהמען. אויך דאָס וואָרט גלויבען איז אַן ערפֿינדונג פֿון דער שפּאָרזאַמקייט, אָה קאַמי, וואָס איהר האָט דאָך שוין אַודאי געמוזט בעמערקען, ווי אַ קריסטליכער בעטלער באָט אייך אָן מיט זיין „גאָט וועט אייך טויזענד מאָהל בעצאָהלען" 99900 פּראָצענט פּראָפֿיט פֿאַר דעם סענט, וואָס ער פֿערלאַנגט פֿון אייך.

— פֿאַרהאַן דאָ אין לאַנד עפּעס אַסך, וואָס דיינקען אַזוי ווי איהר?

— כ'האָב אייך שוין געזאָגט, אָה קאַמי, אַז איך בין פֿערקעהרט געבוירען און איך בין אַלזאָ אַן אויסנאַהם. נאָר אָט די פֿערקעהרטקייט ווייזט זיך מעהר אַרוים אין ריידען איידער אין דיינקען. אַזוי גיך ווי די מאָדע פֿון די טוגענדען, וועלכע ברייגגען געלד און קאָסטען ווייניג, וועט זיך נור אָנהויבען בייטען, וועלען זעהר אַסך בעהויפּטען, אַז זיי זיינען פּונקט מיט מיין מיינונג. נאָר אַצונד שווייגען זיי, אַקוראַט ווי זיי וואָלטען געגלויבט דעם מאַן, וועלכער האַלט זיך פֿעסט אָן זיין פּלאַץ.

— און זיי שטעהען אויף?

— וואָס אייך קען איינפאַלען, קאַמי! אויך זיי האַלטען זיך פעסט אָן, און געפינען עס גאָרנישט אונאַנגענעהם, וואָס מען האָט אַרויסגערעדט אַ וואָרט, וואָס וועט זיי שאַפען בּלאַז. מחמת דעם פרעהען זיי זיך אַזוי מיט דעם אויסגעשפּראָכענעם וואָרט, כאָטש זיי ווייסען פּונקט אַזוי גוט ווי איך, אַז עס איז פאַלש.

— און די אָרעמע גלויביגע, וועלכע זיינען אויפגעשטאַנען און אַוועקגעגאַנגען, כּדי שפּעטער צוריקצוקומען?

— וואַהרשיינליך וועלען זיי געפינען אַ פערשלאָסענעם טויער, אָה טיעף-פאַרשעמטער קאַמי. אָדער בעסער, איך מיין גאָר, אַז זיי וועלען איבערהויפּט ניט האָבּען די געלעגענהייט צוריקצוקומען.

— און וואָס זשע, אייערע געזעצגעבער געפינען עס פאַר גוט אַזוי צו בעשווינדלען די לייכט-גלויביגע מיט פאַלשע ווערטער?

— פערשטעהט זיך, קאַמי. זיי הייסען גאָר, דאָס פאָלק זאָל צאָהלען שטייערן, כּדי צו דערהאַלטען ביים לעבען די מענשען, וועלכע ריידען אַזעלכע ווערטער. נאָט, גיט אַ קוק אין דער צייטונג דעם בעריכט פון דער זיצונג, וועלכע...

— אום גאָטעס ווילען, איהר פערגעסט, אַז מיר זיינען אַליין געווען אויף דער זיצונג...

— ס'איז אמת, זעהר געדולדיגער קאַמי... ווי זאָגט מען עס: מען שמייסט ניט צוויי מאָל פאַר דעמזעלבען חטא!... איהר ווילט אַלזאָ היינט ליעבער נישט הערען, וואָס אין דער צייטונג שטעהט?

— אַן אַנדערעס מאָל! אַצונד וועלען מיר געהן אָנקוקען איינע פון די היגע מערקווירדיגקייטען... אַ דיאַמאַנטען-שלייפעריי אָדער אַ פּינדעל-הויז.

— איך האָב אייך שוין געזאָגט, קאַמי, אַז דאָ וואַרפט מען די ניי-געבאָרענע קינדער אין וואַסער אַריין. פון אייער שאַרפזיניגקייט וואָלט איך ערוואַרטעט, אַז איצט, ווען איהר געפינט זיך אין אַזאַ טוגענדהאַפטען לאַנד, זאָלט איהר נישט אין זינען האָבען קיין פינדעל-הייזער, וועלכע פערדאַרבען דאָך בלויז די מדות, די זיטען פון די מענשען.

— וואָס רופט איהר זיטען?

— זיטען זיינען אַזעלכע מוסטער-צייכנונגען, אויף וועלכע ס'שטעהען אויסגעמאָהלט די סאַמע לעצטע, די מאָדערנע טוגענדען, דער קופּערנער מאָדעל פון דעם האַרצען.

— ווער מאַכט זיי?

— דאָס איז אַ געהיימניס, קאַמי. נאָר פֿאָלגען מוז מען זיי, אַניט ווערט מען בעטראַכט פֿאַר אונערצויגען און פֿערקעהרט געבוירען. האָט איהר שוין ווען עס איז געזעהן אימיצען, וואָס האָט געהאַט אַ הויקער?

— זעהר אָפּט, דער עיקר דאָ אין לאַנד.

— נו אַלזאָ, אַ טיכטיגער שניידער ווייסט ווי אַזוי אַזאַ מין הויקער אויסצוגלייכען מיט וואַטען און פּישביין, אַזוי אַז ער זאָל כמעט אין גאַנצען ניט זיין קענטיג. ווער ס'האָט אַלזאָ אַ הויקער אין דער נשמה...

— אויף דער נשמה, — האָט דער דאָלמעטשער געזאָגט.

— אויף דער נשמה, קאַמי, וואָס איהר זייט אַזוי פּינקטליך אין ווערטער. ווער עס האָט אַלזאָ אַזאַ מין הויקערדיגע נשמה, דער אַבאָנירט זיך אויף דער אָדער יענער זיטען־לעהרע, וועלכע גיט אויך אין דערזעלבער צייט אָן די אַדרעסען, וואו מען קען קויפֿען וואַטע און פּישביין. מחמת אין דעם דאָזיגען געשעפֿט געהט אָן אַ גרויסע קאָנקורענץ.

— וועלכע וואַטע איז די בעסטע?

— דאָס ווענדעט זיך אָן דעם גלויבען, קאַמי.

— וואָס איז דאָס אַזוינס?

— דער גלויבען איז דעם פֿערשטאַנד'ס פּריוויליגע תפיסה.

— מיינט איהר דערמיט צו זאָגען, אַז די מענשען וואָס גלויבען, האָבען ניט קיין שכל?

— ניין, דאָס ניט, וואָרים דאַן וואָלט ניט געווען וואָס איינצושפּאַרען. אדרבה, דער פֿערשטאַנד זייערער ווייזט זיך ערשט ריכטיג אַרויס, אַזוי גיך ווי זיי האָבען אַן אינטערעס אין דער זאַך. ס'איז כדומה למשל אַזוי, אָט קאַמי: ווען איהר שיקט אַשטייגער אַריבער אַ דיענער צום געלד־הענדלער דאָרט אין זיין קאַנטאָר מיט אַזאַ מין שליחות: „אַ קאָמפּלימענט פֿון קאַמי, און קאַמי בעט אייך, איהר זאָלט איהם געבען געוויסע שטאַאַטס-פּאַפּירען", דאַן וועט דער דאָזיגער געלד־וועקסלער צוריקשיקען אייער קנעכט מיט דער ביטע, איהר זאָלט איהם אַזוי גוט זיין שיקען אַ בעווייז, אַז ער קומט ווירקליך פֿון אייך. דאָס איז דאָך אַ סימן, אַז אַזאַ מין געלד־מאַן האָט ווירקליך שכל. נאָר אַזוי גיך, ווי אימיצער קומט און דערצעהלט, אַז ער איז געשיקט פֿון גאָט, כדי צו ראַטעווען זיין נשמה, דאַן שפּאַרט ער איין דעם דאָזיגען פֿערשטאַנד זיינעם אין תפיסה און בעצאָהלט גאַנץ ווייניג פֿאַר די וואַטע און מאַבער־לוין, ניט פֿרעגענדיג, צי האָט דער שליח וואָס צו ווייזען, אַז ער איז ניט קיין שווינדלער.

און אצונד, קאמי, נעהם איך אבשיעד... איך וויל שרייבען „אידעען". קומט איהר קיין אמסטערדאם ?

— אך... יא!

— דאן! האף איך אייך ווידערצוטרעפען אין זאאלאגישען גארטען... אין פארק... ביי דער אדער יענער אויסשטעלונג פון האלענדישער קולטור.

אדיע, קאמי, גיט אקארשט גוט אכטונג אויף אייער בויך!

— אדיע, מאן פון פערקעהרטער געבורט, סטארעט זיך צו קריגען איינעם!

— ס'איז נישט ווערטה די מיה, קאמי.

דער בריקעל.

עס איז געווען ווינטער־צייט. איבער דעם איינגעפֿראָרענעם ברייטען קאַנאַל זיינען לעבעדיג אַרומגעפֿלויגען די גליטשערס. דער אייז האָט זיך אויסגעשפּרייט אין איין הויך מיט דער גאַס, און עס איז געווען זעהר בעקוועם, אַריבערצוקומען פֿון דער גאַס אויף׳ן גליטש און פֿערקעהרט.

פּלוצים דערזעה איך, אַז אַ קורצער בריקעל האָט זיך אַריבערגעוואָרפֿען פֿון ברעג צום גליטש. אַ ברייטער פּאַס אייז האָט זיך אויפֿגעריסען און אָבגעדעקט אַ מורא׳דיגען תהום, — נעכטען איז עס נאָך ניט געווען. יעדער אַריבערגעהער האָט געמוזט בעצאָהלען אַ מטבעה דעם מאַן, וועלכער האָט דעם בריקעל צוגעמייסטערט. „צוליעב דעם, פֿלעגט דער נייאויפֿגעקומענער קאַסירער פֿריינדליך דערקלעהרען, כדי די לייט זאָלען חלילה ניט אַריינפֿאַלען אין תהום”. זיינען אָבער געווען אַזעלכע, וועלכע האָבען פֿערשטאַנען דעם קונץ, און פֿלעגען מיט אַ שמייכעל אָבענטפֿערן:

— גיכער האָסטו מיט אַ כיון דעם אייז אויפֿגעריסען, כדי אַ בריקעל צו בויען!

די געזעלשאַפֿט איז איבערפֿילט מיט אַזעלכע תהום׳ען און מייסטענס איז זייער אייגענטליכער צוועק אויפֿצוהאַלטען אַ וועלכען עס איז „בריקענבויער”.

וואָס וואָלטען אָנגעהויבען די שוהל־לעהרער צו טהאָן, ווען דאָס שרייבען וואָלט געווען אַזוי איינפֿאַך און אָהן קונצען, ווי דאָס רעדען פֿון אַן אמת־געבילדעטען מענשען?

און וואו וואָלטען אַהינגעקומען די סאָלדאַטען, ווען אַלע וואָלטען אָנגעהויבען צו פֿערשטעהן, אַז דאָס קלענסטע פֿאָלק איז מיכטיגער. איידער די גרעסטע אַרמעע?

און וואו וואָלטען זיך אַהינגעטהאָן די אַדוואָקאַטען, ווען מיר וואָלטען ניט געהאַט קיין געזעצגעבער, וועמעס בערוף איז צו פֿערטונקלען צווייטיגע גערדאַנקען מיט נאָך צווייטייטיגערע אויסדריקע?

און אויף וואָס וואָלטען געטויגט די גלחים און רבנים, ווען יעדער מאַן וואָלט בעגריפען, אַז זיין רעליגיאָן איז דער געזעץ פֿון זיין אייגענעם האַרצען?

און ענדליך אויף וועלכע קלאָגען וואָלטען מיר געדאַרפֿט די מוסר־פּרעדיגער, ווען מיר וואָלטען זיך אויסגעלערנט צו געפֿינען די מוסטערן פֿאַר אַ מאָראַלישע פֿיהרונג אין דער נאַטור גופא?

אָה, וויפֿיעל אַזעלכע „בריקענבויערס” פֿערנעהמען אַן אומזיסטיגען פּלאַץ אויף דער וועלט!...

כרעזאָס.

כרעזאָס האָט געלעבט אין בעאָטיען, אַלס אויבערער אין אַ קליין דערפֿעל, וואָס זיין נאָמען איז שוין לאַנג פֿערגעסען. עס איז שווער צו זאָגען, ווי אַזוי ער, אַ געבירטיגער פֿון אַטהען און אַ קרוב פֿון אַלקיביאַד'ען, איז געקומען דערצו, צו בעזעצען זיך אין בעאָטיען.

אַלס גוטער מאַן, האָט ער מיט אַלעמען געלעבט בשלום. ער פֿלעגט זאָרגען נאָך זיינע קרעפֿטען פֿאַר דאָס וואָהלזיין פֿון דעם דערפֿעל, און די פֿרייע שטונדען פֿלעגט ער ווידמען דעם שפיעלען אויף דער האַרף. ער איז ניט געווען איינגענומען פֿון זיך, און פֿלעגט קיינעם ניט דערעסען מיט זיין שפיעל.

דאַרף זיך מאַכען, אַז רויבער בעפֿאַלען די איינוואוינער פֿון זיין דערפֿעל און בעגעהען גוואַלד־טהאַטען, הויבט ער זיך אויף און וויל זיי פֿערטרייבען. גיט מען איהם אָנצוהערענים, אַז ער סמייעט עס נימו צו טהאָן, דען זיי שטעהען אונטער דעם שוטץ פֿון דער הויכער מאַכט.

כרעזאָס'ען שיינט עס צו זיין זעהר אונוואַהרשיינליך, ער פֿיהרט דעם קאַמפֿף פֿאָרווערטס, און ווייל די מערדער זיינען געווען פֿיעל, שיקט ער אין די הויפט־שטאָדט טהעבען אַ שליח נאָך הילף.

אַנשטאָט צו שיקען הילף, ענטפֿערט מען איהם, אַז ער איז אונווירדיג און אונפֿעהיג צו פֿערנעהמען אַ וועלכע עס איז שטעלע אין בעאָטיען. אַנטקעגען די לעצטע בעשולדיגונג מאַכט ער קיין טענות ניט, דערמאָהנט זיינע דאָרפֿס־לייט צו געדולד, און אַליין מיט זיין ווייב און קינד לאָזט ער זיך אין וועג נאָך דער הויפט־שטאָדט. פֿון זיינע זאַכען נעהמט ער נאָר מיט זיין האַרף. און באַלד נאָכדעם האָט זיך אין זיין וואוינונג אַריינגעצויגען אַן אַנדער אויבערער, וועלכער איז, ווי עס שיינט, געווען מעהר ווערטה אין די אויגען פֿון דער הויפט־רעגירונג, איידער כרעזאָס, און וועלכער איז נאָך אַלע סמנים געשטאַנען אין גאַנץ נאָהענטע בעציהונגען צו די זעלבע רויבער, וועלכע זיין נאַרישער פֿאָרגענגער האָט געזוכט צו פֿעריאָגען. וויניגסטענס, דאָס בעקלאָגען זיך אויף די רויבערייען האָבען מיט אַמאָל אויפֿגעהערט, כאָטש די רויבער האָבען זיך געטהאָן זייערס.

נאָך פֿיעל מיה האָט עס דעם כרעזאָס געלונגען אַריינצודרינגען אין אַרעאָפאַג—אין בעאָטישען פאַרלאַמענט—אום דאָרט צו געבען אויפֿקלערונג איבער דעם, וואָס האָט פאַסירט. צולעצט האָט ער נאָך אָנגעוויזען אויף זיין פֿאַמיליע, וואָס קומט אום פֿון עלענד. דאָס גאַנצע געשעהענים האָט ער געהאַלטען פֿאַר אַ מיספֿערשטענדנים, — קענטיג אַן אויסלענדער מיט פֿערקעהרטע געדאַנקען וועגען די מנהגים אין בעאָטיען.

דער אַרעאָפּאַג שווייגט, אָקוראַט ווי גאָרנישט! ברעזאָס בערוהיגט זיין פֿרוי, — וואָס איז אייגענטליך געווען גאָר איבריג — און אַליין טרייסט ער זיך מיט דעם שפּיעלען אויף דער האַרף. דאָס שפּיעלען איז ביי איהם געוואָרען אַ נויטווענדיגקייט. איהם פֿלעגט זיך איינגעבען אַרויסצובעקומען טענער, וואָס האָבען זעהר געשטימט מיט זיין ביטערען געמיטה. קיין גרויסער קינסטלער איז ער אפילו ניט געווען, אָבער אום שפּיעלען פֿון אַ פּאָסער, וואָס זעהט פֿאַר זיך זיינע שמאַכטענדע קינדער, הערט זיך אַ זאָנדערבאַרע טרויעריגקייט. און דערפֿאַר טאַקע האָט מען זיך גערן צוגעהערט צו זיין שפּיעל. די שניידענדע טענער האָבען גערייצט אַ גראָבען געהער, און מענשען מיט אַ גראָבען געהער איז אין בעאַמטען אַפֿולע געווען.

אַז ברעזאָס פֿלעגט דערהערען אַ שעפּטשען: „וואונדערבאַר!“, פֿלעגען זיך ביי איהם אַראָבלאָזען די הענד, און טרעהרען פֿלעגען זיך אַרויס׳גנב׳ען פֿון זיינע אויגען. עס האָט איהם געמוטשעט דער געדאַנק, אַז דעם אונפֿערהאָפֿטען לויב האָט ער זיך דערדיענט מיט אַ צו טהייערען פּרייז: מיט די ליידען פֿון זיינע קינדער. ער האָט ניט געטאָרט שפּיעלען, אַז עס זאָל געפֿעלען, און איבערהויפּט ניט שפּיעלען, ווי ער שפּיעלט. ער פֿלעגט פֿערגלייכען זיין האַרץ מיט די סטרונעס פֿון זיין האַרף, וועלכע מוזען זיין שטאַרק אָנגעשפּאַנט, אום זיי זאָלען קענען קלינגען, אַזוי שטאַרק, אַז זיי קענען שיער פּלאַצען, ניט צופֿריעדענשטעלענדיג דעם צוהערער. „צו פֿיהלען דען די סטרונעס אַזוי ווי איך?“ פֿלעגט ער אָפֿט טראַכטען.

און דאָך פֿלעגט ער ווען ניט ווען שפּיעלען, — און זיין פֿאַמיליע האָט אַלץ געהונגערט.

און ניט איינמאָל האָט ער זיך געווענדעט צום אַרעאָפּאַג. ענדליך האָט ער בעקומען דעם פֿאָלגענדעם בעשלוס: „דער אַרעאָפּאַג, אויסהערענדיג די קלאַגע פֿון דעם געוועזענעם אויבערער ברעזאָס אויף די רויבערייען אין דעם דאָרף א. ז. וו.; נעהמענדיג אין אַנבעטראַכט די ערקלעהרונגען פֿון דעם אויבענדערמאָהנטען ברעזאָס איבער דעם, וואָס ער און זיין פֿאַמיליע געפֿינען זיך אין גרעסטער נויט צוליעב אַ מיספֿערשטענדניס, וואָס האָט בעוועגט דעם מאַגיסטראַט פֿון טהעבען צו שטעלען זיך אויף די זייט פֿון די רויבער א. ז. וו.; שטיצענדיג זיך אויף די מיטטהיילונגען פֿון פֿיעלע עדות, וואָס האָבען געהערט דעם אויבענדערמאָהנטען ברעזאָס שפּיעלען אויף אַ האַרף, — אין נאָמען פֿון געזעץ פֿעראורטהיילען מיר דעם דאָזיגען ברעזאָס צו שפּיעלען אויף דער האַרף און צו בעצאָהלען די געריכטס־קאָסטען...

דער אַרעאָפּאַג איז געווען אַ פֿערקויפֿטער, געקויפֿט האָט ער זיך...

נ י ע ד ע ר ל אַ נ ד ע ן.

די ציוויליזאציאָן.

פֿאַר דעם קליינעם הייזעל פֿון אַן אַפֿריקאַנער נעגער שטעהט אַ גרויסער, שטאַרקער מאַן, וועלכער איז בעוואַפֿענט מיט אַ לאַנגען ביקס, אַ שאַרפֿען שווערט און אַ האַלבען דוצענד רעוואָלווערס, און גיט אַ קלאַפּ.

„ווער בינסטו, און וואָס ווילסטו פֿון מיר?" פֿרעגט איהם דער נעגער, אַרויסשטעקענדיג דעם קאָפּ דורך אַ קליינע לאָך אין דער וואַנד.

„מיין נאָמען איז „קריסטליכע ציוויליזאַציאָן". פֿאַרשטעהסטו מיר, דו שוואַרצער שופֿט? שטעל מיר ניט אַזעלכע נאַרישע פֿראַגען! איך בין געקומען, דיר צו ציוויליזירען, דו עקעלהאַפֿטע, שוואַרצע חיה. אַן אַנשטענדיגען מענשען וויל איך מאַכען פֿון דיר, דו גראָבער יונג, דו פֿאַרווערטס, דו גנב! עפֿען אויף די טהיר; ווען ניט, וועל איך דיר אַריינשיסען איין קויל אין דיין שוואַרצען בויך!"

„דו ביסט געקומען מיר צו ציוויליזירען? ווי אַזוי ווילסטו דאָס מאַכען?"

„ווי איך וועל דאָס מאַכען? צוערשט מוזטו דיר אָנקליידען ווי אַ ווייסער מענש. שעהמסטו דיר גאָר ניט, דו געפֿעהרליכער חזיר, דו? אַרום צו לויפֿען נאַקעט פֿאַר דער גאַנצער וועלט! פֿון יעצט אָן און ווייטער מוזטו טראָגען אַ פּאָר אונטערהויזען, אַ העמד, אַ שטייפֿען קאָלנער, אַ שניפּס, אַ פּאָר געלע שיך, אַ צעלענדער-הוט און אַ פּאָר הענדשקעסי האָסטו מיר פֿערשטאַנען, דו שופֿט? די אַלע זאַכען קענסטו בעקומען ביי מיר; פֿערשטעהסט זיך, פֿאַר געלד."

„אָבער וואָס זאָל איך דען מאַכען מיט די אַלע שמאַטעס?"

„ריינע און גוטע קליידער זיינען די ערשטע צייכען פֿון דער ציוויליזאַציאָן."

„אָבער ביי אונז איז די היץ צו שרעקליך; איך וואָלט פערברענט געוואָרען אין דיזע קליידער."

„דאָס מאַכט ניט אויס, דו שוואַרצע בהמה, דאַן שטאַרבסטו צום וויניגסטענס אַלס ציוויליזירטער מענש."

„זעהר פריינדליך."

„זאָג מיר נאָר דעם אמת, דו שוואַרצע קאַנאַליע, פון וואָס מאַכסטו אַ לעבען?"

„ווען עס הונגערט מיר, עסס איך באַנאַנען. איבערהויפט עסס איך, טרינק און שלאָף אַזוי ווי עס געפעלט מיר."

„אָהָ, דו ענטזעצליכער, שוואַרצער באַרבאַר! דו מוזט דיר זוכען אַ בעשעפטיגונג; פערשטעהסטו? ווען ניט, וועל איך דיר אַריינוואַרפען אין געפענגנים."

„וואָס מיינט דאָס אַ געפענגנים?"

„זעהט נאָר דעם שוואַרצען אונוויסענדען לומפ. ער ווייס זאָגאַר ניט וואָס אַ געפענגנים איז. אַ געפענגנים, פערשטעהסטו מיר, איז די העכסטע אינסטיטוציאָן פון דער קריסטליכער ציוויליזאַציאָן."

„גוט, איך וויל אויפעפנען אַ קאַפע־שאָפ; דען איך האָב גענוג קאַפע און צוקער."

„אַזוי? דאָס איז שוין באַלד אַ פלאַן. צו ערשט מוזטו מיר בעצאָהלען פינף פונט פאַר דער ערלויבנים."

„פאַר וואָאָס?"

„פאַר לייסענס, דו אונגלויביגער, שוואַרצער באַנדיט. גלויבסט דו אפשר, די ציוויליזאַציאָן קאָסט קיין געלד ניט?"

„אָבער איך האָב קיין געלד ניט."

„דאָס מאַכט ניט אויס. איך וועל צונעהמען דיין קאַפע און צוקער."

„ס'איז מערקווירדיג, וואָס פאַר אַ פיינע זאַך דאָס איז, די ציוויליזאַציאָן."

„דאָס קענסטו גלויבען, דו שוואַרצע בעסטיע. פאָרלויפיג קענסטו נאָך ניט בעגרייפען אַלע גוטסקייטען דער ציוויליזאַציאָן; אָבער מיט דער צייט וועסטו אַלעס פערשטעהן."

דער אָרעמער ווילדער איז באַלד ענטלאָפען געוואָרען אין דער מדבר.

דריי.

„וואו געהסטו, פהילאניאס?" האט הודאר געפרעגט זיין פריינד, מיט וועלכען ער האט זיך בעגעגענט אין די גאסען פון אטהען.

„כ'האב קיין צייט ניט! האט פהילאניאס געענטפערט. „איך דארף טרינקען דריי פלעשער שלעכטען וויין ביי דער העסליכסטער פון מיינע מעטרעסען!"

עס איז איהם אנגעקומען שווער צו ריידען, דען ער איז געווען טויט-שכור.

„קום מיט מיר, דו האסט גענוג געטרונקען, און איך האב שטארק מורא, אז דו האסט מעהר מעטרעסען ווי דו דארפסט אייגענטליך".

„דריי, הודאר, דריי!... דער מייסטער האט געזאגט דריי... דריי האט ער געזאגט..."

„דער מייסטער האט עס קיינמאל ניט געזאגט — ניט פון וויין און ניט פון מעטרעסען. קום בעסער מיט מיר..."

„ער האט געזאגט: דריי... דריי... דריי..."

און פהילאניאס איז געפאלען דעם דריטען מאל אין דיזען אבענד, אבער דיזעס מאל איז ער געבליבען ליעגען.

און אזוי ליעגט ער ביז צום היינטיגען טאג.

ניט אין פראגראם.

אין א ספיטאל אין אמסטערדאם איז געלעגען א מאטראז מיט א קראנקען פוס, וועלכען מען האט געמוזט אבשניידען.

א דאקטאר האט אנגעפאנגען די אפעראציע, און דער מאטראז האט זיך געהאלטען שטיל, די גאנצע צייט פון דער אפעראציע האט ער זיך רוהיג גערויכערט זיין פייפ; דעם מינדעסטען געשריי האט מען פון איהם ניט געהערט. פון צייט צו צייט האט ער, אמת, צוזאמענגעדריקט זיינע צייהן, אבער קיין קלאנג איז ניט אריבער זיינע ליפען.

דער דאקטאר האט בעוואונדערט זעם מאטראז'ס זעלטענעם שטארקען כאראקטער, און בשעת ער האט איהם באנדאזשירט, האט ער איהם געלויבט פאר זיין העלדישע האלטונג.

אבער פלוצלונג האט דער קראנקער ארויסגעלאזט א מורא'דיגען קוויטש...

— וואס? — איז דער דאקטאר נשתומם געווארען — איהר שרייט איצט צוליעב א שטאך פון א נאדעל, איהר, וואס איהר האט נאר וואס...

— גאנץ ריכטיג... — ענטפערט דער מאטראז — אבער פערשטעהט איהר מיך, הערר דאקטאר, אט דער שטאך שטעהט ניט אין פ ר א ג ר א ם!...

דער מאטראז האט געהאט א רעכט זיך צו בעקלאגען.

שנעה־בערען אין איטאַליען.

קיין זאַך איז ניט אַזוי פֿיעל בעשריעבען און טראַץ־דעם אַזוי וויינינ בעקאַנט ווי די ליעבע. און ווער עס קען איהר אַביסעל, איז זיכער זעהר אונצופֿריעדען פֿון די אַלע מעשה׳לעך, וועלכע די שרייבער האָבען אויס־געקלעהרט וועגען איהר. ביי די מייסטע קען מען אָנזעהן, אַז זיי ריידען פֿון אַ לאַנד, וואו זיי זיינען קיינמאָל ניט געווען.

— ביזט דו אַמאָל געוועזן אין יענעם לאַנד?

— יאָ!

— דאַן גיעב דו אונז אַן ערקלעהרונג.

— איך וואָלט זעהר געוואָלט... זיכער! נאָר...

— איך פֿערשטעה... די מאָראַל... די געשיכטע איז צו צאַרט, צו דעליקאַט.

— יאָ, איך האָב געוויסע אורזאַכען צו שווייגען, אָבער גאַנץ אַנדערע. אמת, די געשיכטע איז צו דעליקאַט, צו צאַרט, אָבער דאָס וואָלט גראַדע געוועזן פֿאַר מיר אַ גרונד דערפֿון צו שרייבען. עס פֿערדריסט מיר שרעק־ליך, אַז איך הער ביי יעדער געלעגענהייט, דאָס עס זיינען דאָ שנעה־בע־רען אין איטאַליען. עס וואָלט פֿאַר מיר געווען זעהר אַ דעליקאַטע זאַך, אַוועקפֿיהרען דיזע חיות דאָרט, וואו זיי געהערען. ניין, ליעבער פֿריינד, מיין שטילשווייגען האָט אַן אַנדער גרונד. איך האָב מורא, אַז איהר פֿערשטעהט ניט צו לייענען. איך בין שוין געוואוינט דערצו צו זעהען, ווי מען קוקט אויף די פּאָעזיע פֿון דער וואַהרהייט ווי אויף די גראָבקייט פֿון ליגען. און דערפֿאַר, זעהט איהר, שווייג איך בעסער, דען דאָס שטעהט מיין „פּענסי" ניט אָן. זעהט, אַז אייער האַרץ זאָל ווערען צאַרטער און אייערע געפֿיהלען פֿיינער; לערנט זיך פֿריהער אויס צו בעקומען אַ גוטען געשמאַק — אָט דאַן וועל איך אייך אפשר אַמאָל דערצעהלען, וואָס איך וואָלט אייך גע־קענט דערצעהלען פֿון דער ליעבע.

נאָר איין זאַך, קען איך אייך שוין יעצט איבערגעבען: „צו ליעבען מיינט גוט צו זיין!" און מיט דיזע ווערטער, זעהט איהר, האָב איך אַוועק־געפֿיהרט אַ שנעה־בער פֿון איטאַליען...

געקליבענע געדאנקען.

ווער עס איז צופֿריעדען מיט זיין אַרבייט, האָט אַ גרונד צו זיין אונצופֿריעדען מיט זיין צופֿריעדענהייט.

* * *

פרינציפען זיינען ווערטער, וועלכע מען דאַרף, אום אויסצומיידען אומאַנגענעהמליכקייטען, ניעדעריגע ענטשולדיגונגען פֿאַר די, וואָס האָבען פֿערזוימט צו טהאָן זייער פֿליכט.

* * *

איך קעמפּף פֿאַר מיין לעבען, פֿאַר מיין פֿרוי און קינד, און מיט מורא'דיגע געפֿיהלען וואַרט איך אָב, אויב זיי וועלען מיר העלפֿען. אָבער זיי דערצעהלען מיר נאָר איין זאַך: „דו קענסט שעהן שרייבען!" דאָס איז די גרוינאַמסטע סאַטירע, וועלכע מען קען זיך פֿאָרשטעלען. אַ מענש טרינקט זיך און אַרבייט מיט זיינע לעצטע קרעפֿטען, אום זיך צו ראַטעווען, און זיי שטעהען ביים ברעג און מאַכען איהם אַ קאָמפּלימענט, אַז ער קען גוט שווימען.

* * *

אַן אידעע, וועלכע מען קען באַלד פֿערשטעהן, איז אָפֿטמאָל ניט ווערטה, מען זאָל איהר פֿערשטעהן.

* * *

אַמאָל האָט עס געטראָפֿען, דאָס אַ רייטער איז אַראָבגעפֿאַלען פֿון פֿערד; פֿון דאַמאָלסט אָן האָט זיך יעדערער גערופֿען אַ רייטער, וועלכער איז אַראָבגעפֿאַלען פֿון פֿערד.

* * *

אַ מענש, וועלכער בעקלאָגט זיך איבער דעם עגאָאיזמוס פֿון די אַנדערע, איז אַן עגאָאיסט.

* * *

עס טרעפֿט זעהר אָפֿט, אַז מענשען קענען ניט זעהן אַ זאַך, ווייל זי איז צו גרויס.

* * *

יעזוס איז ניט געווען קיין קריסט, נאָר איך וויל דערמיט ניט בעהויפּטען, אַז ער איז געווען אַ איד.

* * *

אונדאַנקבאַרקייט איז אַן ערפֿינדונג פֿון די פֿילאַנטראָפּען.

ענדע.